

Etnologijos studijos ir etninės kultūros specialistų rengimas Lietuvoje Europos Sąjungos šalių kontekste¹

Dalia Senvaitytė, Laima Anglickienė
Vytauto Didžiojo universitetas, Kultūrų studijų katedra

Anotacija:

Straipsnyje pristatomas tyrimas, vykdytas 2018 m., kurio metu nagrinėta etnologijos studijų, rengiančių universalius etnologijos specialistus, programų situacija aukštajame moksle. Programų situacija Lietuvoje lyginta su atitinkamų programų padėtimi kitose Europos Sąjungos valstybėse. Trumpai apžvelgiama programų priešistorė ir aptariama dabartinė būklė. Konstatuojama, kad dėl savo tarpdiscipliniškumo, mokslas, o atitinkamai ir studijos, skirtingose Europos Sąjungos šalyse traktuojamos skirtingai. Atkreipiamas dėmesys, kad vienoje valstybėje paplitusi Europos etnologija, kitose – kultūrinė antropologija, savo ištakomis susijusi su buvusių kolonijinių valstybių akademinė tradicija ir jos plėtra. Konstatuojamas faktas, kad šiuo metu etnologijos bakalaurus ir magistrus ruošiančių programų Lietuvoje nebėra.

Pagrindiniai žodžiai: etnologija, studijos, etninė kultūra, kultūrinė antropologija, Lietuva, Europos Sąjunga

Įvadas

Etnologija – tai mokslas, tiriantis visuomenės, kultūras, žmonių gyvenimą ir socialines ypatybes, paremtas lyginamaisiais apibendrinimais (Savoniakaitė, 2011, p. 126). Etnologija vadinama gyventojų grupių tradicinės ir šiuolaikinės kultūros kasdienybės studijomis, dažniausiai naudojant lauko tyrimų metodą (Čiubrinskas, 2004, 641). Etnologijos terminas Europoje pradėtas vartoti 18 a. pabaigoje pirmiausia Vokietijos istorikų ir lingvistų darbuose, nuo 19 a. pradžios - anglakalbiuose kraštuose, kiek vėliau Prancūzijoje bei kitur.

Europinė etnologijos tradicija visų pirma siejasi su Europos tautų susidomėjimu savo praeities kultūros ypatumais. Tiesa, kolonijinės Europos šalys, sekdamos JAV pavyzdžiu, siekė plėtoti kultūrinę (socialinę) antropologiją. Antropologija - tai mokslas, tiriantis žmonių prigimties, gyvenimo, elgsenos ir mąstymo skirtumus bei panašumus visuminiu (holistiniu) aspektu istorinėje ir globalioje palyginamojoje perspektyvoje. Tai mokslas apie žmones bei jų įvairias grupes. Vis dėlto, antropologijos tyrimai itin artimi etnologijai, tik dažniau domimasi „kitų“, o ne „savo“ kultūra.

Etnologijos ir antropologijos mokslai tarpusavyje yra susiję, tiek pasaulyje, tiek Europoje šios disciplinos glaudžiai persipynę, vienos ar kitos disciplinos populiarumas konkrečioje šalyje yra nevienodas – tai susiję ir su šalies tradicijomis, ir su skirtingų laikmečių ideologijomis bei

¹ Tyrimas atliktas pagal Etninės kultūros globos tarybos vykdomą „Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų“ 2016-2022 metų programos konkursą.

madomis. Ir šiandien skirtingose šalyse rasime labai įvairių mokslo ir studijų institucijų, kurių pavadinimuose minimos įvairios disciplinos – etnologija, kultūrinė (ar socialinė) antropologija, kultūros studijos, istorija ir t. t., nors tyrimo ir studijų objektai būna labai panašūs. Disciplina gali būti priskirta skirtingų pavadinimų katedroms ar fakultetams, baigus studijas, gali būti suteikti skirtingų sričių ir krypčių kvalifikaciniai bakalauro, magistro ar daktaro laipsniai.

Lietuvos etnologijos mokslas istoriškai siejasi su nekolonijinių tautų tradicija: daugiausia dėmesio buvo ir yra skiriama lietuvių etninės kultūros tyrimams.

Apie etninės kultūros svarbą Lietuvoje kalbama labai daug, įvairiu lygmeniu ir ilgą laiką – nuo pat nepriklausomybės atkūrimo. Akcentuojant jos reikšmę, dar 1999 m. buvo priimtas „Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas“, kuriame suformuluotas etninės kultūros apibrėžimas: „Etninė kultūra – visos tautos (etnos) sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą“².

Etninei kultūrai dėmesys skirtas ir skiriamas įvairiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose ir poįstatyminiuose dokumentuose, visų pirma, skirtuose kultūros ir švietimo politikos gairėms nubrėžti. Pvz., Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vienas iš švietimo tikslų apibrėžtas taip: „4) perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, Europos ir pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei, dorovinei, estetinei, mokslinei kultūrai, pasaulėžiūrai formuotis, taip pat garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą, puoselėti krašto atvirumą ir dialogiškumą“³. Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plane“ (2015), kaip aktualus uždavinys buvo nurodomas siekis „22.2. ugdyti vaikų ir jaunimo etninio kultūrinio ir lokalinio tapatumo suvokimą, stiprinti etninės kultūros vertybių svarbos suvokimą bendruomenėje ir šeimoje“⁴.

Tarp kultūros specialistų, etnologų, pedagogų, o ir plačioje visuomenėje diskutuojama apie etninės kultūros pamokas mokyklose, neformalų etninės kultūros ugdymą, etnologijos studijų programų aukštosiose mokyklose poreikį, etninės kultūros specialistų rengimo svarbą ir jų kvalifikacijos kėlimą.

Pati etnologijos disciplina ir jos istorija Lietuvoje nagrinėta ne viename moksliniame straipsnyje (Šaknys, 2011, p. 9-32; Savoniakaitė, 2008 (I), p. 59-66, Savoniakaitė (II), p. 61-62; Savoniakaitė, 2011, p. 126-134 ir kt.). Nemažai darbų skirta ir etninės kultūros analizei

² <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.58146A37675A>.

³ 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281 - <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>

⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/bc394a5010be11e5b0d3e1beb7dd5516>

mokyklose (Bylaitė-Žakaitienė, Kulakauskienė, 2017, p. 54-68; Vaicekauskas, 2017, p. 69-90 ir kt.) bei etnologijos studijoms aukštosiose mokyklose (Anglickienė, 2008; Apanavičius, 2009, p. 139-164; Čiubrinskas, 2008, p. 101-118, 2011, p. 139-164; Čiubrinskas, 2017, p. 169-186; Urbanavičienė, 2017, p. 11-23 ir kt.). Tačiau etnologijos studijų programų Lietuvoje palyginimo su kitų Europos Sąjungos šalių atitinkamomis studijomis nėra atlikta. Šis tyrimas kaip tik ir siekia užpildyti šią spragą.

Darbo objektas - etnologijos studijų ir etninės kultūros specialistų rengimo situacija Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse.

Uždaviniai:

1. Išnagrinėti etnologijos studijų bei etninės kultūros specialistų rengimo situaciją Lietuvoje 1990-2018 m.
2. Palyginti etnologijos studijų programas Lietuvoje su atitinkamomis studijų programomis kitose Europos Sąjungos šalyse.
3. Rremiantis kitų Europos Sąjungos šalių patirtimi, suformuluoti rekomendacijas dėl etninės kultūros specialistų rengimo galimybių Lietuvoje.

Tyrimo metodas – lyginamoji ir apibendrinamoji etnologijos disciplinos ir studijų programų analizė. Naudotasi publikuota mokslinė literatūra, Europos etnologų ir folkloristų organizacijos (SIEF) bei universitetų tinklapiuose pateikiama informacija⁵, taip pat teisiniais dokumentais bei Lietuvos etnologijos krypties programų savianalizių duomenimis.

Naudingos informacijos apie etnologijos discipliną Europoje galima rasti knygų serijoje „Europos etnologijos progresas“, skirtų Europos šalių etnologijos tradicijoms pristatyti (2002-2017), knygoje „Europos antropologijos Europos šalyse“ (2017), Ullricho Kockelio straipsnyje „Kam reikia Europos etnologijos – ir kokios? Kritiniai svarstymai apie Europos etnologijos prasmę ir tikslą“ (Kockel, 2011, p. 33-48), Reginos Bendix straipsnyje „Nuo etnologijos Europoje iki Europos etnologijos: disciplinos padėtis 21 a. pradžioje“ (Bendix, 2005, p. 331-337), Jasnos Čapo straipsnyje „Etnologija ir antropologija Europoje: link tarptautinės disciplinos“ (Čapo, 2014, p. 51-76) ir kituose darbuose.

Planuojant tyrimą, norėta apklausti etnologijos programas kuriojančių katedrų administracijos atstovus skirtingose Europos aukštosiose mokyklose. Elektroniniu paštu buvo išsiųsti laiškai, tačiau atsakymų sulaukta mažai. Tai galėjo lemti ir objektyvios priežastys: tyrimas buvo atliekamas vasarą, kai daugelis akademinų institucijų personalo atostogavo. Todėl

⁵ Informacija rinkta 2018 m. liepos 1 d. - spalio 1 d. Atkreiptinas dėmesys, kad vėliau ji galėjo būti atnaujinta ir pakeista.

buvo analizuojama tik oficialiuose aukštųjų mokyklų tinklapiuose pateikiama medžiaga, susijusi su etnologijos krypties programų vykdymu.

Etnologija ir su ja susijusios disciplinos

Norint kalbėti apie etnologijos studijas Europoje, bendrais bruožais reikėtų apibūdinti etnologijos disciplinos specifiką Europoje.

Anot U. Kockelio, etnologija – tai mokslo disciplina, siekianti moksliskai pažinti lokalumą taikant lyginamąjį „savos“ (kultūros) ir „kitos“ (kultūros) supratimą (Kockel, 2011). Jis pabrėžia, kad etnologijos mokslas visų pirma yra suvokiamas lokaliame tradicinių kultūrų tyrimų kontekste, o minėtoji skirtis išryškėja tiek tarpžmogiškuose santykiuose, tiek santykyje tarp žmonių ir aplinkos. Etnologija atstovauja regioninio pobūdžio taikomiesiems mokslams, kur greta regionalistikos svarbūs yra ir politiniai, socio-ekonominiai aspektai, išryškėjantys regioninių bendruomenių gyvensenoje kaip jų sėslumo, migracijos, kultūrinių santykių ir tarpusavio įtakų su kitomis kaimyninėmis kultūromis rezultatas.

Europietiškoji etnologija suvokiama kaip tarpdalykinis mokslas. Žilvytis Šaknys yra pastebėjęs, kad etnologas privalo būti susipažinęs su kitų, gretimų, mokslo sričių pagrindais. Metodologinis pliuralizmas šiame kontekste yra būdingas etnologijos mokslo bruožas. Etnologinės koncepcijos tėra „vidutinio lygmens“ teorijos, kurių teiginius būtina patikrinti konkrečios vietinės (regioninės, lokalinės) tradicijos aktualijose (Šaknys, 2011, p. 153-156). Kadangi etnologijos mokslas tarpdisciplininis, todėl jo definicijos ir santykis su kitais mokslais yra teorinių diskusijų objektas. Kaip minėta, itin glaudžiai mokslas susijęs su kultūrine antropologija: mokslų skirtis priklauso tiek nuo šalies istorijos (pvz., kolonijinės ar ne kolonijinės praeities), tiek nuo mokslinių institucijų tradicijų, politikos ar net mados⁶.

Etnologijos sąvoka Europoje dažnai laikoma ir kultūrinės (kai kada ir socialinės) antropologijos sinonimu. Vienas pagrindinių skirtumų ilgą laiką buvo tai, kad etnologai tyrė savų tautų kultūras, o kultūrinės antropologijos atstovai – didesnę dėmesį skyrė neeuropinėms, dažniausiai kolonijų, „kitų“ kultūroms. Taip pat, etnologija dažniausiai buvo siejama su humanitariniais mokslais, o antropologija – su gamtos ar socialiniais mokslais. Lietuvoje pagal šiuo metu galiojančią mokslo klasifikatorių šios disciplinos priskiriamos skirtingoms mokslo sritims: etnologija priskiriama prie humanitarinių mokslų, o kultūros (socialinė) antropologija –

⁶ Pvz., UNESCO nomenklatūroje, skirtoje klasifikuoti mokslo disciplinas, 1974 m. etnologija, kaip ir kultūrinė antropologija, buvo priskirta antropologijai, o ši – gamtos mokslams. - <http://skos.um.es/unesco6/view.php?fmt=1> (žiūrėta 2018-09-30).

prie socialinių mokslų. Etnologijos (H07) mokslas Lietuvoje susideda iš dviejų atskirų šakų – etnologijos ir folkloristikos.

Neretai etnologija susipina ir su folkloristika. Pvz., Anglijoje etnologijos tyrimai gali būti vadinami tiek kultūrinės (ar socialinės) antropologijos, tiek folkloristikos terminais. Folkloru čia suprantama tiek dvasinė, tiek materialinė kultūra, o socialiniai tyrimai patenka į kultūrinės ar socialinės antropologijos sritį. XX a. septintajame dešimtmetyje, kai buvo kuriama tarptautinė organizacija - Tarptautinė etnologijos ir folkloro bendrija (angl. SIEF), taip pat vyko aktyvios diskusijos dėl etnologijos ir folkloristikos disciplinų santykio. Taigi šis klausimas pasaulyje svarstomas jau kelis dešimtmečius.

Lietuvoje folkloristika ilgą laiką buvo siejama tik su tautosaka. Pastaroji buvo laikoma artima literatūros mokslui, nes abu šie mokslai tiria žodinių meną: tik vienas labiau autorinį ir rašytinį, kitas - žodinį ir neautorinį. Ši takoskyra išlikusi iki šių dienų. Etnologijos ir folkloristikos tyrimais Lietuvoje užsiima dvi skirtingos institucijos: Lietuvos istorijos institute yra Etnologijos skyrius, nuo 2016 m. pavadintas Etnologijos ir antropologijos skyriumi, Lietuvių literatūros ir tautosakos institute yra keli skyriai, vykdanys tautosakos tyrimus. Tik Vytauto Didžiojo universitete – svarbiausioje etnologus atkurtos nepriklausomybės laikotarpiu ruošusioje institucijoje – etnologija ir folkloristika sietos tarpusavyje, studijų programose buvo abiejų disciplinų studijų dalykų.

Etnologijos tyrimus ir studijas apibrėžiantys terminai ir jų turinys įvairavo ir skirtingais laikotarpiais. Etnologijos mokslo formavimosi pradžioje, vokiečių ir kai kurių kitų Europos tautų mokslininkų darbuose buvo populiarus *Völkerkunde*⁷ – tautotyros – terminas. Tarpukario Lietuvoje šis terminas - *Tautotyra* - buvo išverstas į lietuvių kalbą ir taip pat įtrauktas į vartoseną. Tarpukario Lietuvoje etnologijai nusakyti naudotas ir *Etnikos* terminas.

Sovietmečiu terminas imtas versti nebe kaip „tautos“, bet kaip „liaudies kultūros“ tyrimus nusakantis mokslas. Sovietų Sąjungoje ir jos įtakos sferoje buvusiose šalyse etnologijos terminas ir mokslas apšaukiamas buržuaziniu ir pakeičiamas etnografijos terminu. Po Sovietų Sąjungos žlugimo, daugumoje Rytų ir Vidurio Europos šalių šio termino atsisakyta, jis pakeistas etnologijos ir / arba antropologijos terminu. Po 1990-ųjų metų Lietuvoje ne tik etnologijos objektui, bet ir disciplinai nusakyti plačiai imtas vartotas terminas „etninė kultūra“ (Čiubrinskas, 2008).

Apibendrinant galima pasakyti, kad etnologijos mokslo apibrėžtis niekada nebuvo aiški. Tiek plačios šios disciplinos ribos, tiek pastarųjų metų bendra tendencija vis mažiau asignuoti

⁷ Šį terminą versdami vokiečiai dabar neretai naudoja folkloro / folkloristikos terminą.

humanitarinius mokslus Europoje, verčia etnologus ieškoti naujų idėjų, ką šis mokslas gali duoti šiuolaikiniam pasauliui. Pasak U. Kockelio, etnologai galėtų sureikšminti etnologiją kaip taikomąjį regioninį mokslą, o etnologijos tarpdiscipliniškumas galėtų tapti šio mokslo stiprybe; etnologija galėtų būti tarpininku tarp lokalaus specifinio taikomojo lygmens ir universalios apibendrinančios teorijos (Kockel, 2011, p. 33). Daugelyje Europos šalių etnologijos mokslas startavo iš periferinių pozicijų, tačiau pasižymi lankstumu ir galimybe vis atsinaujinti (Löfgren 2008, p. 132, iš Šaknys, 2011). Tai suaktualina etnologijos istorijos studijas, leidžiančias atrasti ir iš naujo suformuoti nacionalinio tapatumo, etniškumo, paveldo ir autentiškumo prasmes (Margry, Roodenburg 2007, p. 261-262, iš Šaknys, 2011).

Kita vertus, kalbėdamas apie etnologijos studijas, U. Kockelis pastebėjo, kad palaipsniui ši disciplina Europos universitetų studijų programose nyko bei buvo keičiama globalių ir aplinkos studijų. Tai visų pirma lėmė specifinės priežastys, tokios kaip etnologijos disciplinos sąsajos su specifiniu lokalumu, vieta (*Hiesige*), kas kai kada sąlygojo tautinį fanatizmą (Kockel, 2011).

Pasak Orvaro Löfgreno, įvairiose šalyse etnologija skleidėsi labai nevienodai, atsidurdama kultūros studijų ar kultūros istorijos tyrinėjimų lauke. Kolonijinės Europos tautos kūrė pasaulį apimančias antropologijas, o vėliau susikūrusios bei mažosios valstybės bandė ieškoti „savųjų pirmykščių“ žmonių savame krašte, plėtodamos folkloristiką arba tiesiog bendrą savo valstybės kultūrinę antropologiją, šių dienų žodžiais vadinamą Europos etnologijos vardu (Löfgren 2001, p. 96).

Etnologo profesijos apibrėžimas taip pat nėra vienareikšmis. 2018 m. Europos Sąjungoje priimtame gebėjimų, kompetencijų ir užsiėmimų sąrašė, etnologus sąlyginai galima skirti technikų ir susijusių profesijų grupei (teisės, socialinių ir kultūrinių profesijų pogrupiui), kuri nusako tyrimus ir mokslinių ar meninių koncepcijų, metodų taikymą apimančias profesijas⁸.

Etnologijos mokslo ir studijų istorija Lietuvoje

Lietuvos etnologijos mokslas, kaip minėta, siejasi su europietiška tradicija, kuriai visų pirma būdinga domėjimasis savo tautos kultūra, jos lyginimas tarpkultūriniame kontekste. Kaip pastebėjo Vida Savoniakaitė, istoriškai Lietuvos etnologijai įtakos turėjo Europos etnografija, Austrijos, Lenkijos, Vokietijos ir Rusijos etnologijos tradicijos, kultūrinis istorinis metodas ir liaudies žinių (*Volkskunde*) studijos (Savoniakaitė, 2011, p. 126).

⁸https://ec.europa.eu/esco/portal/escopedia/ESCO_skills_mapping_pilot (žiūrėta 2018-09-30).

Mokslo užuomazgos Lietuvoje siekia dar 19 a. pradžią: prie to prisidėjo Vilniaus universiteto mokslininkai, Rusijos geografų draugija ir kt. Pirmąją lietuvišką mokslo draugiją, puoselėjusia etnologijos mokslo interesus, galima pavadinti 1907 m. įsteigtą *Lietuvių mokslo draugiją*, kurios svarbiausia nuveiktų darbų reikšmė buvo ta, kad medžiagos rinkimas ir patys tyrinėjimai, tapo jaunos tautinės inteligentijos siekiu perimti šį darbą į lietuvių mokslininkų rankas (Šaknys, 2011).

Ryškiau Lietuvos etnologijos mokslas pradėjo formuotis tarpukariu, vietiniams mokslininkams bendraujant su Austrijos, Vokietijos, Suomijos, Švedijos bei kitų kraštų etnologais (Paukštytė-Šaknienė R., Savoniakaitė V. ir kiti, 2005, p. 14-27). Tuo metu Lietuvoje aktyviai veikė įvairios draugijos: Šiaulių kraštotyros draugija, Šiaulių Aušros muziejus, Telšių „Alkos“ kraštotyros draugija ir kt. Tačiau pagrindine institucija, vykdžiusia etnologijos mokslo tyrimus, buvo Vytauto Didžiojo universitetas (toliau – VDU) Kaune. Čia 1934 m. buvo įsteigta Etnikos katedra, dėstomi etnologiniai dalykai, nors atskiros etnologus ruošiančios programos tarpukario Lietuvoje nebuvo. Etnologijos programa buvo vykdoma tuo metu Lenkijai priklausiusiame Vilniaus Stepono Batoro universitete. Keletas Lietuvos mokslininkų yra nusakę skirtumus tarp tarpukario Lietuvos ir Lenkijos institucijose vykdomų etnologijos tyrimų ir studijų. Tarpukario tautotyra apėmė ir etnografiją, ir folkloristiką. Tarpukariu bene reikšmingiausios etnologijos studijos ir straipsniai buvo atspausdinti „Mūsų tautosakoje“ (1930-1935) ir „Tautosakos darbuose“ (1935-1940). Pasak Laimos Anglickienės, tarpukariu „ryškesnė persvara tiek medžiagos rinkimo, tiek ir tyrimų srityje buvo tautosakos pusėje“ (Anglickienė, 2008, p. 54). Tautosakos, o ne etnografijos duomenų analizei didesnę dėmesį teikė ir žymiausi to meto tautotyros atstovai Jonas Baldauskas-Baldžius ir Jonas Balys (Paukštytė-Šaknienė, 2009, p. 68-76). Pasak Romualdo Apanavičiaus, Stepono Batoro universitete (SBU) vyravo etnologinis etnografinis, o VDU – folkloristinis tautosakinis studijų pobūdis. SBU etnologijos studijų objektas buvo etninė materialioji kultūra, jos duomenų fiksavimas, rinkimas, todėl šios studijos siejosi ir su istorija bei archeologija. VDU studijų objektas buvo žodinis etninės kultūros palikimas, jo prasmės ir vaizdiniai (Apanavičius, 2009, p. 149).

Sovietmečiu išsiskyrė tautosakos ir etnologijos mokslai. Nuo 1953 m. etnologai (etnografai) pradėjo dirbti Istorijos institute, o tautosakos tyrėjai – Lietuvių kalbos ir literatūros institute. Sovietmečiu Lietuvoje etnologijos terminas pakeičiamas etnografijos terminu. Etnologiniai tyrimai įgavo specifinių ideologinių atspalvių, buvo veikiami istorinio materializmo ideologijos. Etnografija tapo istorijos mokslo šaka, tyrinėjanti tautų materialinės, visuomeninės ir dvasinės kultūros ypatumus, jų vystymąsi (Šaknys, 2011, p. 153-156).

Nepaisant šių pokyčių, moksliniai etnografiniai tyrimai sovietmečiu buvo aktyvūs. Mokslo centrai buvo LSSR Mokslų akademijos Etnologijos institutas (1941-1943 LSSR Mokslų akademijos Istorijos institutas, nuo 1944 m. – Teisės ir istorijos, nuo 1945 – Istorijos). Tautiškas pasireiškė siekiu etnografiniais tyrimais fiksuoti savitus kultūros elementus, išlaikyti savąją tapatybę (Savoniakaitė, 2011, p. 130). Tačiau visgi labiausiai vyravo istorinė tiriamojo objekto analizė.

Pasak Žilvyčio Šaknio, etnologų kalvė sovietmečiu buvo Vilniaus universitetas, kur istorijos programos viena iš specializacijų buvo etnologijos (etnografijos) studijos. Ten nemažai metų dirbo tik vienas žmogus – Pranė Dundulienė, tapusi daugumos to meto Lietuvos etnologų diplominių darbų vadove (Šaknys, 2011, p. 9-32). Pirmaisiais pokario metais universitete gyvavo Etnografijos katedra, po 1947 m. reorganizuota į Muzeologijos, 1949 m. – į Archeologijos ir etnografijos, o nuo 1966-ųjų - į LTSR istorijos katedrą (Apanavičius, 2009, p. 153). Universiteto Archeologijos-etnografijos katedra iki 1962 m. išleido 67 specialistus etnografus. Dauguma jų pradėjo dirbti etnografijos srityje įvairiose mokslo įstaigose ir muziejuose. Po 1962 m., kai buvo panaikinta etnografijos specialybė, universiteto Lietuvos TSR istorijos katedra kasmet specializacijos būdu parengdavo po 2-3 etnografus iš stacionaro studentų ir maždaug tiek pat iš neakivaizdininkų (Anglickienė, 2008, p. 63-64). Siauros srities etninės kultūros dalykai dėstyti tam tikrų programų studentams: tautosaka – filologams lituanistams, liaudies muzikos kursai – muzikologams, tautodailės – dailėtyrininkams, liaudies architektūros - architektams ir pan.

Sąjūdžio laikais iškiliausių Lietuvos ir išeivijos akademikų ir visuomenės veikėjų pastangomis 1989 m. buvo atkurtas Vytauto Didžiojo universitetas. Iš pat pradžių jame sumanyta ruošti universalius etninės kultūros žinovus, nes, manyta, kad valstybingumą atkuriančioje Lietuvoje tokių specialistų labai reikia.

Lietuvai vėl atgavus nepriklausomybę, mokslo klasifikatoriuje etnologija priskirta prie humanitarinių mokslų ir tapo savarankišku mokslu (kryptis - H07).

LR Švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 19 d. Nr., V-222 įsakyme „Dėl studijų krypčių sudarančių šakų sąrašo patvirtinimo“ humanitarinių mokslų srities istorijos, filosofijos, teologijos ir kultūros studijų krypčių grupėje buvo išskirta atskira studijų kryptis Etnologija ir folkloristika (U800), kurią sudarė dvi šakos: Etnologija (U810) ir Folkloristika (U820)⁹. Pagal 2016-12-01 Švietimo ir mokslo ministerijos parengtą naująjį studijų klasifikatorių, etnologijos I ir II pakopų studijų kryptis panaikinta, šios studijos priskirtos humanitarinių mokslų srities

⁹<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.365785>

Kultūros studijų krypties¹⁰. Šis studijų krypties perklasifikavimas sunaikino etnologijos krypties tapatybę.

Etnologijos studijos Lietuvoje 1990-2018 metais

Etnologijos (etninės kultūros) pavieniai dalykai yra dėstomi kai kuriuose Lietuvos universitetų. Jų analizę - kiek ir kokių dalykų buvo dėstoma įvairiuose universitetuose - 2016 m. yra atlikęs Nerijus Brazauskas (Brazauskas, 2016, p. 19-41). Kai kuriose aukštosiose mokyklose, kuriose nerengiami etnologijos ir etninės kultūros specialistai, su etnine kultūra susiję dalykai dėstomi visiems universiteto ar tik kai kurių programų studentams. Kaip atskleidė šis N. Brazausko atliktas etninės kultūros disciplinų Lietuvos universitetuose tyrimas, etnologijos disciplinos yra dėstomos vienuolikoje Lietuvos aukštųjų mokyklų¹¹. Kadangi atskirų su etnologija susijusių disciplinų, dėstomų Lietuvos aukštosiose mokyklose, analizė buvo atlikta 2016 m., šie dalykai, dėstomi visiems universitetų ar įvairiose kitų sričių ir krypties programose, šiame darbe nebus išsamiau pristatomi¹².

Etnologijos laipsnį suteikiančios studijos, skirtos Lietuvos ir gretimų kraštų etninės kultūros įvairių reiškinių analizei, iki 2017 m. buvo vykdomos tik Vytauto Didžiojo universitete.

Etnologijos krypties programos Vytauto Didžiojo universitete

Aptariamam laikotarpiu vienintele studijų institucija, kurioje vykdytos visų trijų pakopų etnologijos laipsnį suteikiančios bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų programos, buvo Vytauto Didžiojo universitetas.

Etnologiniai dalykai 1989 m. atkurtame Vytauto Didžiojo universitete iš pradžių buvo dėstomi visiems Humanitarinių mokslų fakulteto studentams. Specializuotos katedros ir fakultetai tikėtai kūrėsi. Etninės kultūros programą studijuoti pasirinkę studentai buvo priskiriami tai Humanitarinių, tai Socialinių mokslų fakultetams. Būtent Socialinių mokslų fakultete, sekant

¹⁰ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae5d5730b7c211e693eea1ef35f20da9>; Humanitarinių mokslų (N) sričiai priskirta: N01 Lingvistika, N02 Literatūrologija, N03 Klasikinės studijos, N04 Filologija pagal kalbą (diplome nurodant konkrečią kalbą), N05 Vertimas N06 Regiono studijos, N07 Kalbos studijos, N08 Istorija, N09 Archeologija, N10 Filosofija, N11 Teologija, N12 Paveldo studijos, N13 Religijos studijos, N14 Kultūros studijos, N15 Menotyra.

¹¹ Aleksandro Stulginskio universitete, Kauno technologijos universitete, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, Mykolo Riomerio universitete, Šiaulių universitete, Vilniaus dailės akademijoje, Vytauto Didžiojo universitete ir Lietuvos edukologijos universitete, Vilniaus universitete, Vilniaus Gedimino Technikos universitete, o taip pat ir Klaipėdos universitete (kuris į N. Brazausko tyrimų lauką nepateko).

¹² Žr. minėtą N. Brazausko tyrimą.

Šiaurės Amerikos universitetais, pagal atvykusių antropologų dr. Arvydo Žygo, prof. Liucijos Baškauskaitės siūlymus 1990 m. gruodžio 20 d. buvo įkurta Antropologijos katedra, kuriai priskirtos ir etninę kultūrą studijuoti pasirinkusios pirmosios 10 studentų.

1993 m. sausio 27 d., VDU Senato nutarimu, atsižvelgus į mokslo sričių ir krypčių suskirstymą Lietuvoje ir kai kurių Europos universitetų tradicijas, Antropologijos katedra perkelta į Humanitarinių mokslų fakultetą ir pervadinta Etnologijos ir folkloristikos katedra. Etnologija Lietuvoje tapo humanitarinių mokslų srities, o antropologija – socialinių mokslų srities dalimi.

1993 m. VDU baigė pirmoji bakalaurų etnologų, 1995 m. - magistrų laida. Per pirmąjį katedros gyvavimo dešimtmetį paskaitas čia skaitė trys dešimtys dėstytojų, atvykdavę iš Vilniaus valstybinių mokslų institutų, Lietuvos muzikos akademijos, Liaudies kultūros centro ir kt. Vėliau jau buvę studentai apgynė savo daktaro disertacijas ir ilgainiui pakeitė katedroje dirbusius savo mokytojus.

Per pirmąjį dešimtmetį (1993-2002 m.) VDU buvo paruošta 120 bakalaurų, 54 magistrai, apginta 19 daktaro disertacijų. Atkurtos Lietuvos valstybės pradžioje buvo sugebama finansuoti sąlyginai nedidelių, 10-15 studentų bakalaurų grupių studijas, maždaug 5-6 magistrantų studijas. Antrąjį katedros ir programų gyvavimo dešimtmetį (2003-2012) kiekvienais metais etnologijos bakalauro studijas baigdavo ~30-35 dieninių ir neakivaizdinių studijų studentų, magistrantūrą – 6–8 studentai, buvo apginama po 2 daktaro disertacijas.

Į programą buvo priimami aukštus konkursinius vidurkius turintys studentai. Pvz., bendras priimtų studentų balų vidurkis buvo beveik 9 balai (2008 – 8,91, 2009 – 8,89, 2010 – 9,05, 2011 – 8,92).

Nuo 1993 m. iki 2012 m. Etnologijos ir folkloristikos katedra sukaupė solidžią visų lygių (bakalauro, magistro ir doktorantūros) studijų organizavimo bei mokslinių tyrimų koordinavimo patirtį, aukštos kvalifikacijos dėstytojų komandą, galinčią dėstyti teorinius ir praktinius etnologijos studijų programų dalykus. Katedroje buvo plėtojamos ne tik etnologijos krypties studijos, bet ir moksliniai tyrimai. Mokslinių tyrimų temos ir skaitomi kursai aprėpė bemaž visas šiuolaikinio etnologijos mokslo (drauge ir folkloro) kryptis: etnologiją, etnografiją, mitologiją, etnomuzikologiją, kultūros antropologiją, šiuolaikinės kultūros ir subkultūrų tyrinėjimus. Katedros dėstytojai ir gausus čia studijavusių doktorantų būrys parengė ne vieną monografiją, publikavo mokslinius straipsnius, skaitė pranešimus Lietuvoje ir užsienyje. 2010 m. buvo sukurtas ir elektroninis šiuolaikinio folkloro ir etnologinių duomenų archyvas.

2011 metais dėl prasidėjusių ir nesibaigiančių švietimo ir mokslo reformų, padėtis smarkiai pablogėjo. Ypatingai didelį poveikį padarė studijų krepšelio įvedimas ir reikalavimas

minimaliam studentų skaičiui programoje: etnologijos bakalauro programa, kaip ir daug Lietuvai reikalingų specialybių, pradėjo nebeatitikti šių numatytų reikalavimų. Nors etnologų trūko įvairiose kultūros įstaigose¹³, moksleiviai pradėjo rinktis „prestižiškesnes“ socialinių mokslų programas. Kilęs nerimas dėl nežinomybės, ar į etnologijos programą bus skelbiamas priėmimas, ar ne, potencialius studentus skatino rinktis didesnę studentų skaičių pritraukiančias programas – tikintis, kad priėmimas į jas ir toliau bus skelbiamas. Maži atlyginimai švietimo ir kultūros srityse, kuriose dažniausiai dirba etnologijos programos absolventai, taip pat pradėjo atstumti jaunimą ir vertė juos rinktis „pelningesnes“ specialybes.

Po 2011 m. mažo studentų skaičiaus priėmimo į etnologijos bakalauro studijų programą, 2012 m. universitete nuspręsta nebeskelbti priėmimo į programą. 2013 m. gavus tikslines valstybines vietas, vėl buvo skelbiamas priėmimas į etnologijos bakalauro programą. Tačiau priėmimas buvo paskelbtas labai vėlai, dėl ko studentų vėl sulaukta per mažai, todėl 2013 m. priėmimas buvo paskutinis, etnologijos programos VDU nuspręsta atsisakyti. 2017 metais universitetą baigė paskutiniai etnologų bakalaurų laida, etnologijos ir folkloristikos bakalauro programa Vytauto Didžiojo universitete buvo uždaryta.

Imta baimintis, kad, nesant pirmos pakopos studijų programos, gali kilti sunkumų priimant studentus į antros pakopos – magistrantūros studijų programą, o ilgainiui ir į doktorantūros studijas. Tačiau magistrantūros programa „Lyginamosios kultūrų studijos“ ir toliau sėkmingai veikia. Tiesa, absolventams, atsižvelgiant į 2016 m. studijų klasifikatorių, pradėtas suteikti ne etnologijos, bet kultūros studijų magistro laipsnis.

Laikui bėgant, Etnologijos ir folkloristikos katedra pradėjo kuruoti ne tik etnologijos, bet ir regiono kultūrų programas. Nuo 2011 m. pradėta vykdyti *Baltijos regiono studijų* programa, nuo 2012 m. – *Rytų Azijos šalių kultūrų ir kalbų* programa, nuo 2016 m. – *Skandinavijos šalių kultūrų ir kalbų* programa. Reaguojant į besikeičiančią situaciją ir katedros administruojamas programas, nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. Etnologijos ir folkloristikos katedros pavadinimas buvo pakeistas į *Kultūrų studijų ir etnologijos*, o 2016 m. katedra pavadinta *Kultūrų studijų katedra*.

VDU Etnologijos studijų programų turinys

¹³ Tai konstatuota ir Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakyme „Dėl etninės kultūros plėtros valstybinės 2010-2014 metų programos patvirtinimo“ (2010 m. birželio 28 d. Nr. IV-363). Jame rašoma: „Trūksta etninės kultūros mokytojų, muziejų specialistų (ypač liaudies buities ekspozicijas turintiems muziejams), folkloro ansamblių vadovų“ (I 27). Aukštos kvalifikacijos etninės kultūros specialistų stokojama ne tik minėtose srityse, bet ir liaudies kultūros centruose, savivaldybių kultūros skyriuose, nacionaliniuose parkuose, turizmo firmose ir kelionių agentūrose, etninių mažumų centruose, etnokultūrinių leidinių redakcijose, žiniasklaidoje, archyvuose, mokslo tiriamosiose institucijose ir kt. Pastaruoju metu, didėjant emigracijoje augančių lietuvių vaikų skaičiui, lietuvių etninės kultūros specialistų poreikis iškilo užsienyje veikiančiose formaliojo ir neformaliojo lituanistinio ugdymo įstaigose.

Bakalauro studijų programa. VDU, išklausius Etnologijos bakalauro programą, absolventams nuo 1993 m. iki 2010 m. buvo suteikiamas etnologijos bakalauro laipsnis; nuo 2010 m. iki 2017 m. – etnologijos ir folkloristikos bakalauro laipsnis.

Programa buvo orientuota į minėtu „Etninės kultūros pagrindų“ įstatymu iškeltus uždavinius: rengti specialistus darbui etninės kultūros kaupimo, apsaugos ir tyrimo institucijose, atlikti etninės kultūros paveldo ir gyvosios tradicijos procesų tyrimus, garantuoti etninės kultūros savitumo išlikimą, įamžinimą, fiksavimą ir perteikimą. Etnologijos studijų programos tikslai taip pat atliepė programos poreikį. Jie buvo susieti su Lietuvos etninės kultūros globos įstatyme iškeltais uždaviniais ir etninės kultūros specialistų poreikiu. Etnologijos studijų programos tikslas: parengti visapusiškai lietuvių tradicinę bei šiuolaikinę kultūrą išmanančius specialistus, gebančius lietuvių kultūrą analizuoti ir vertinti kitų kultūrų, regiono istorijos ir socialinių-ekonominių procesų kontekste, atlikti etninės kultūros paveldo ir gyvosios tradicijos procesų tyrimus bei dirbti etninės kultūros paveldo išsaugojimo, gyvosios tradicijos palaikymo ir populiarinimo srityse¹⁴. Taip pat kreiptas dėmesys ir į UNESCO konvencijas. Numatomų rezultatų aktualumas buvo grindžiamas ryšiais su „Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija“ (2003-10-17, Paryžius), kurios 14 straipsnyje teigiama, kad šalis turi užtikrinti nematerialaus kultūros paveldo pripažinimą, pagarbą jam ir jo prestižo kėlimą visuomenėje per konkrečias švietimo ir mokymo programas¹⁵; taip pat su „Konvencija dėl kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo“ (2005 m. spalio 3-21 d., Paryžius), kurios 10 straipsnyje nurodoma, kad „šalys skatina ir ugdo supratimą apie kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo svarbą, *inter alia* rengdamos švietimo ir visuomenės informavimo programas“¹⁶.

Baigę studijas etnologijos bakalaurai turėjo gebėti įvertinti Lietuvos etnokultūriniam paveldui priklausančius objektus, apibūdinti svarbiausias šiuolaikinės etnologijos ir folkloristikos kryptis, analizuoti tradicinių ir šiuolaikinių kultūros reiškinių ir procesų sąsajas, rinkti ir kaupti tradicinę ir šiuolaikinę tautosakinę bei etnografinę medžiagą, vertinti etninio palikimo vaidmenį dabarties visuomeni, vykdyti šiuolaikinės visuomenės poreikius atitinkančius etnologinius tyrimus, rengti, įgyvendinti ir vertinti etnologinius-educacinius projektus, sudaryti tautosakinius, liaudies meno, etninės kultūros populiarinimo ir kitokius etnologinio pobūdžio leidinius, konsultuoti mokslo, švietimo ir kultūros institucijas bei

¹⁴ Humanitarinių mokslų srities etnologijos ir folkloristikos studijų krypties U800 etnologijos programos savianalizės suvestinė, Kaunas, 2013 m.

¹⁵https://www.unesco.lt/uploads/file/failai_VEIKLA/kultura/nematerialus_paveldas/nemt.kult.paveldo_apsaugos_konvencija.pdf

¹⁶ https://www.unesco.lt/images/Paveldo_programos/raiskosiv.pdf

žiniasklaidą etninės kultūros klausimais, dalyvauti pilietinės visuomenės ir jos pasaulėžiūros formavimo procesuose¹⁷.

Visi šie numatomi studijų rezultatai sudarė vientisą visumą, jiems pasiekti buvo skirtas visas programos turinys, kuris periodiškai buvo atnaujinamas.

Etnologijos bakalauro programa buvo pirmoji pakopa suteikianti pamatą tripakopei etnologijos ir folkloristikos studijų sistemai. Išklaušę bazinius etnologijos ir folkloristikos dalykus dalis studentų sėkmingai tęsė studijas magistrantūroje, o kai kurie ir doktorantūroje.

Studijų programų kokybės vertinimo centras 2013 m. akreditavo ir etnologijos bakalauro programą (nuo 2014-03-28 iki 2020-06-30) maksimaliam galimam 6 metų terminui, kaip itin kokybišką programą¹⁸. Nepaisant to, kaip jau minėta, nuo 2014 m. studentai į programą jau nebuvo priimami.

Magistrantūros studijų programa. Nuo 1993 m. VDU pradėti rengti *Etninės kultūros* programos magistrantai.

Programos turinys kito, ji buvo nuolat atnaujinama, remiantis Lietuvos ir VDU studijų įsakymais, atsižvelgiant į naujausias etnologijos mokslo tendencijas, naujus, modernių technologijų sąlygotus kultūros sklaidos būdus, naujus reikalavimus etnologo profesinėms kompetencijoms darbo rinkoje, paisyta ir programoje studijuojančių magistrantų interesų¹⁹.

2011 m. programos pavadinimas iš *Etninės kultūros* buvo pakeistas į *Lyginamųjų kultūrų studijų*, tačiau ir toliau absolventams, išklausiusiems šią programą, buvo suteikiamas etnologijos magistro laipsnis.

Magistrantūros programos tikslai atliepė programos poreikį. Jie, kaip ir bakalauro programoje, visų pirma buvo susieti su Lietuvos etninės kultūros globos įstatyme iškeltais uždaviniais ir etninės kultūros specialistų poreikiu. Numatyta rengti aukštos kvalifikacijos etninės kultūros specialistus, gebančius organizuoti ir atlikti etninės kultūros tyrimus, analizuoti ir vertinti etninės kultūros reiškinius regiono istorijos ir socialinių procesų kontekste, mokančius rašyti analitinius etninę kultūrą analizuojančius straipsnius, parengti ir vykdyti įvairius nacionalinius bei tarptautinius etnokultūrinius projektus, atlikti jų ekspertinį vertinimą, teikti kompetentingas mokslines metodines etninės kultūros konsultacijas kultūros, mokslo ir švietimo, turizmo srities bei visuomeninėms institucijoms bei organizacijoms.

¹⁷Humanitarinių mokslų srities etnologijos ir folkloristikos studijų krypties U800 etnologijos programos savianalizės suvestinė, Kaunas, 2013 m.

¹⁸<http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2014/02/20140214-Etnologija.pdf>

¹⁹Programos savianalizės duomenys - humanitarinių mokslų srities Etnologijos ir folkloristikos studijų krypties U800 *Lyginamųjų kultūrų studijų* programos savianalizės suvestinė, Kaunas, 2013.

Baigę magistro studijas, absolventai geba etninės kultūros tyrimuose tinkamai naudoti naujausias etnologijos ir folkloristikos teorijas bei metodus, gali teikti mokslines metodines konsultacijas kultūros, mokslo ir švietimo, turizmo srities bei visuomeninėms institucijoms bei organizacijoms, mokslškai analizuoja skirtingas kultūras, vertina šiuolaikinius etninius ir kultūrinius procesus, įvairiapusišką kultūros poveikį asmenybei, sugeba kaupti, sisteminti ir mokslškai analizuoti medžiagą apie lietuvių etninę kultūrą ir jos paveldą, lyginti jį su kitų Europos tautų paveldu, rašyti analitinius straipsnius, susijusius su įvairiomis etninės kultūros sritimis, vykdyti etninės kultūros tyrimus (mokslo ir švietimo institucijose, muziejuose, archyvuose, bibliotekose, nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose), parengti ir įgyvendinti kultūros tyrimų projektus²⁰.

Atitinkamai programos turinys ir tikslai grįsti ir minėtomis UNESCO konvencijomis. Taigi pasaulio tyrimų kontekste programos numatomi rezultatai buvo susiję su pasauliniu mastu aktualiomis kultūrų pažinimo ir apsaugos problemomis, formuluojant numatomus rezultatus išryškintas su Lietuva susijęs taikomas regioninis aspektas.

Visi šie numatomi studijų rezultatai, kaip ir bakalauro studijų programoje, sudarė vientisą visumą, jiems pasiekti buvoskirtas visas programos turinys.

Studijų programų kokybės vertinimo centras 2013 m. akreditavo ir šią magistro programą nuo 2014-03-28 iki 2020-06-30, t.y. maksimaliam galimam 6 metų terminui, kaip itin kokybišką programą²¹.

Į magistrantūros studijų programą toliau sėkmingai priimami studentai, baigę humanitarinių ir socialinių mokslų sričių bei krypčių programas. 2016 m. iš studijų krypčių sąrašo išbraukus etnologiją, programos turinys labiau pritaikytas *kultūros studijoms* – šiai kryptiai nuo 2017 m. priskirta buvusi etnologijos magistro programa. Nuo 2018

m. programoje įvesta dar viena naujovė - ši programa, oficialiai akredituota VDU Inovatyvių studijų instituto, pradėta dėstyti nuotoliniu būdu. Studentai turi galimybę paskaitas klausyti, diskutuoti ir konsultuotis su dėstytojais vaizdo konferencijų metu, prisijungdami realiu laiku.

Su etnologija susijusios studijos kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose

²⁰Programos savianalizės duomenys - humanitarinių mokslų srities Etnologijos ir folkloristikos studijų krypties U800 Lyginamųjų kultūrų studijų programos savianalizės suvestinė, Kaunas, 2013.

²¹<http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2014/02/20140214-Lyginamosios-kulturu-studijos.pdf>

Panašūs programų kaitos procesai, vykę Vytauto Didžiojo universitete, vyko ir kitose vienaip ar kitaip su etnologijos studijomis susijusiose aukštosiose mokyklose – Vilniaus universitete, Klaipėdos universitete, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Minėtuose universitetuose dalis kai kurių programų turinio buvo skirta etnologinėms studijoms, bet programos buvo daug siauresnės specializacijos (pvz., etnomuzikologijos studijos LMTA) arba etnologijos laipsnį suteikiančios studijos buvo susiję su kitais regionais (pvz., Azijos studijos VU). Jose visapusiškai lietuvių (Lietuvos ir gretimų kraštų) etninę kultūrą išmanantys specialistai nebuvo rengiami.

Atitinkamas programas toliau ir apžvelgsime.

Etnologijos bakalauro ir magistro laipsnis iki 2017 m. buvo suteikiamas ir **Vilniaus universitete** Azijos studijų programos (BA „Lyginamosios Azijos studijos“, MA „Šiuolaikinės Azijos studijos“) baigusiems studentams. „Lyginamųjų Azijos studijų“ bakalauro programos tikslas buvo rengti aukštos kvalifikacijos plataus humanitarinio išsilavinimo Azijos regionų (Tolimųjų Rytų, Pietų Azijos ir Artimųjų Rytų) kultūrų specialistus, įgyjančius dviejų pagrindinių regiono kalbų (atitinkamai – japonų ir kinų, arabų ir turkų/persų, sanskrito ir hindi), istorijos, intelektinės kultūros, religijų, meno žinias ir jų taikymo praktinėje bei tiriamojoje veikloje įgūdžius, gebančius analizuoti ir tirti Azijos regionų kultūrinės raidos dėsniumus, tarpkultūrinio bendravimo ypatumus; ugdyti kritinį humanitarinių ir socialinių disciplinų duomenų rinkimo ir tyrimo metodų suvokimą ir taikymą Azijos studijose²². Tačiau dar 2005 m. savianalizę atlikusi ekspertų grupė ir patys programos vykdytojai buvo nurodę vieną svarbų šios programos trūkumą: „Pirmoji ir pagrindinė programos problema – jos priskyrimas etnologijos kryptčiai. Pagal Lietuvos studijų nomenklatūrą ji realiai neatitinka esamos regionistinės ir kultūrologinės studijų programos orientacijos, kuria siekiama Azijos studijoms prigimtinio tarpdiscipliniškumo, suteikiant studentams platesnį ir profesine prasme labiau taikomą kultūrologinį humanitarinį išsilavinimą. Šio trūkumo šalinimas reikalauja aukštojo mokslo administracinių sprendimų, kuriuos Orientalistikos centras iš savo pusės inicijavo pateikdamas Azijos studijų (regionistikos) istorijos, tikslų ir galimybių analizę Studijų kokybės vertinimo centrui, kurioje aptariami strateginiai regionų studijų struktūros ir raidos pavyzdžiai ir perspektyvos Europoje, JAV ir Rusijoje.“²³ 2017 m. peratestavus visas Lietuvos studijų programas pagal naują studijų klasifikatorių, VU Azijos studijų programos buvo perregistruotos

²² Vilniaus universiteto etnologijos krypties „Lyginamosios Azijos studijų“ studijų programos išorinio išsamiojo vertinimo išvados. Vilnius, 2005. P. 3.

²³ Ten pat, p. 7-8.

kaip regiono studijų programos. Todėl jos toliau šiame tyrime, skirtame europietiškosios etnologijos tyrimų ir studijų situacijos analizei, nebus aptariamoms.

Po 1991 m. **Klaipėdos universiteto** įkūrimo, Humanitarinių mokslų fakultete buvo įkurta Baltų kalbotyros ir etnologijos katedra, be kitų studijų programų nuo 2002 m. kuravusi ir lietuvių filologijos ir etnologijos studijų programą. Nuo 2002 m. iki 2013 m. programa vadinosi „Lietuvių filologija ir etnologija“. Nuo 2013 m. programos pavadinimas buvo pakoreguotas į „Lietuvių filologija ir kultūrinė antropologija“²⁴. Programos absolventams buvo suteikiamas lietuvių filologijos bakalauro laipsnis.

Pagrindinis programos tikslas buvo parengti filologijos specialistus, turinčius teorinių žinių iš humanitarinių mokslų, lietuvių filologijos bei kultūrinės antropologijos, gebančius taikyti šias žinias praktiškai, panaudojant bendrąją humanitarinę, lituanistinę ir kultūrologinę kompetencijas. Programos savianalizės duomenimis, stiprioji studijų programos pusė – tarpdalykiškumas, lituanistikos ir etnologijos / kultūrinės antropologijos derėjimas, leidžiantis parengti gerus specialistus.

Iki 2013 metų birželio pabaigos vykdytos ir programos gretutinės etnologijos studijos, buvo skirtos parengti etninės kultūros specialistus, turinčius žinių iš etnologijos, mitologijos, folkloristikos ir praktinių gebėjimų. Etnologijos studijų programa buvo grindžiama lietuvių etninės kultūros sritimis: studijuojama Lietuvos kraštovaizdis, pirmosios gyvenvietės ir jų raida, žmogaus ir aplinkos santykiai, Lietuvos regionų muzikinis folkloras, kalendorinių, šeimos bei žemės ūkio darbų švenčių papročiai, tradicinis liaudies menas, etnokultūrinės sintezės galimybės ir etnologijos integracija. Kartu atitinkamai buvo formuojami mokėjimai ir įgūdžiai muzikuoti, dainuoti, interpretuoti žodinį folklorą gimtąja tarme ar bendrine kalba, gaminti paprotinio liaudies meno dirbinius. Tokia teoriją ir praktiką siejanti programa, sudaranti sąlygas išlaikyti gyvąją tradiciją, buvo (ir tebėra) tikslinga ir aktuali, unikali Lietuvoje ir Baltijos jūros regione, ji teikė galimybių įsidarbinti įvairiose srityse – kultūros, švietimo, žiniasklaidos, rekreacijos ir pan. sektoriuose.

Tačiau jau ir prieš aštuonerius metus teikdami savianalizę išoriniam vertinimui programos kuratoriai minėjo vis mažėjantį programos populiarumą. Antrą dešimtmetį Lietuva (kaip ir daugelis pokomunistinių šalių) išgyvena pilietinio, tautinio nihilizmo laikus, tad nedaug tėra stojančiųjų į lituanistiką, gabūs jauni žmonės renkasi madingas vadybos, užsienio kalbų studijų programas ar keliauja studijuoti, dirbti svetur. Siekiant studijų šiuolaikiškumo, patrauklumo ir atsižvelgiant į studentų pageidavimus, etnologijos dalis buvo pakeista kultūrinės

²⁴ KU lietuvių filologijos studijų krypties 2014 m. savianalizės suvestinė.

antropologijos modulių, akcentuojančiu pasaulinį kontekstą, etninių kultūrų įvairovę, kaitą, modernizacijos ir globalizacijos reiškinius, kūrybinį tradicinio meno ir šiuolaikinių medijų dermės aspektą, kultūrinę komunikaciją.

Programos kuratorių supratimu, etnologijos studijos derėjo su lietuvių filologija, tarpdalykiškumas inspiravo naują kokybinį požiūrį į lietuvių kultūrą, teikė galimybių kūrybiškai ir patraukliai etninės kultūros integracijai šiuolaikiniame pasaulyje. Manoma, kad atnaujintoje programoje studentai pagal poreikį galės rinktis studijų kryptį – pasaulio kultūrų ar lietuvių / baltų kultūros akcentus.

Stojančiųjų į šią programą buvo nedaug: 2007-2009 m. į programą buvo priimama maždaug po 18 studentų. 2010 metais dėl mažo studentų skaičiaus (t. y. 12) Lietuvių filologijos ir etnologijos studijų grupė nebuvo suformuota. Pagal KU tvarką, nesuformavus grupės, kitais metais neskelbiamas priėmimas. 2013 m. programos vykdytojai pakoregavo programos pavadinimą. Nepaisant to, sulaukta tik 4 studentų, stojančių į valstybės finansuojamas vietas.

Šių studijų nebaigdavo apie 20 procentų įstojusiųjų. Pagrindinės priežastys: dalis dirbančių studentų negalėjo suderinti studijų su darbu, dėl prastos materialinės padėties išvykdavo dirbti į užsienį, pereinavo į užsienio universitetus ir ten tęsdavo studijas, dėl šeimyninių aplinkybių negrįždavo po akademinį atostogų.

Akivaizdu, kad KU lietuvių filologijos studijų su etnologijos krypties pakraipa nykimą lemė ne tik ekonominės bei socialinės priežastys, bet ir lituanistikos prestižo smukimas, valstybės politika (nepaisant deklaruojamo lituanistikos prioriteto), nacionalinių vertybių devalvacija.

Šiek tiek etnologinių žinių galbūt gaus Klaipėdos universitete Paveldosaugos srityje pradėjusios veikti „Baltų ir germanų kultūros paveldo vizualizacijos“ magistro programos studentai²⁵.

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnomuzikologijos katedroje (įkurtoje 1989 m.) ruošti etnomuzikologijos – specifinės etnologijos krypties specialistai, tyrinėję etninę muziką, kaip specifinį etninės kultūros reiškinių. Šios programos ilgainiui irgi nebeliko.

Dabar sąlyginai su etnologija susijusius specialistus ruošia „Muzikinio folkloro“ programa. Šios programos tikslas: rengti aukštos kvalifikacijos muzikos specialistus – etninės ir profesionalios kultūros, vokalinės ir instrumentinės muzikos bei tradicinių šokių žinovus – švietėjus, tyrėjus, redaktorius, folkloro konkursų, švenčių, festivalių konsultantus, organizatorius, kultūros, mokslo ir švietimo įstaigų darbuotojus, etninės muzikos atlikėjus

²⁵ <https://www.ku.lt/priemimas2016/priemimas-i-ku-studijas/magistranturos-studijos/humanitariniu-ir-ugdymo-mokslu-fakultetas/baltu-ir-germanu-kulturos-paveldo-vizualizacija/>

(instrumentalistus, sutartinių giedotojus ir kt.), folkloro kolektyvų vadovus²⁶. Programoje dėstoma nemažai dalykų susijusių ir su pasaulio ir su lietuvių etnine muzika bei folkloru²⁷. Nuo 2017 m. programos absolventams jau suteikiamas muzikos krypties (bet ne etnomuzikologijos laipsnis) bakalauro laipsnis.

Daugiau institucijų Lietuvoje, rengusių ar šiuo metu rengiančių etnologijos ar vienaip kitaip su etnine kultūra susijusius specialistus, šiuo metu nėra.

Etnologijos krypties doktorantūros studijos Lietuvoje

1992 m. Vytauto Didžiojo universitetas kartu su Lietuvos istorijos institutu bei Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu gavo teisę steigti etnologijos doktorantūrą. Ilgą laiką tai buvo vienintelės institucijos, ruošusios etnologijos krypties mokslo daktarus.

Nuo 2011 metų etnologijos doktorantūros studijos vykdomos dviejose vietose. Jungtinės doktorantūros teises gavo dvi institucijos drauge su partnerinėmis institucijomis: 1) Vytauto Didžiojo universitetas kartu su Klaipėdos universitetu bei Lietuvos istorijos institutu ir 2) Vilniaus universitetas kartu su Lietuvos muzikos ir teatro akademija bei Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu. Kiekvienais metais į kiekvieną doktorantūrą priimama po 2-5 doktorantus. Manytume, kad trečiosios pakopos absolventų – etnologijos krypties mokslo daktarų Lietuvoje yra paruošiama pakankamai.

Etnologijos studijų programos Europos Sąjungos šalyse

²⁶<https://lmta.lt/lt/studijos/muzikinis-folkloras/>

²⁷N. Brazauskas 2016 m. pateikė tokius dalykus dėstomus LMTA: Muzikinio folkloro studijų programai priskiriami dalykai: a) Muzikinės folkloristikos pagrindai: 1) Dainologija, 2) Instrumentologija, 3) Choreologija; b) Specialioji profesijos studija: 4) Folkloro ansamblio studija; 5) Tradicinė kapela; 6) Sutartinių giedojimas; 7) Ekspedicijų praktika; 8) Tradiciniai šokiai; 9) Archyvinė praktika; 10) Folkloro ansamblio vadovo praktika; 11) Folkloro renginių organizavimas ir vadyba; 12) Redakatoriaus praktika; c) Etnomuzikologijos įvadas; 13) Etnomuzikologijos raida ir mokyklos; 14) Muzikinio folkloro rinkimo metodika; 15) Etninės muzikos transkripcija; 16) Lietuvių etnomuzikologijos istoriografija ir tyrimai; d) Muzikos dialektologija; 17) Etninės muzikos transkripcijos praktika; 18) Dainologija; 19) Instrumentologija; e) Kompozicija; 20) Muzikinės ne Europos tautų kultūros; 21) Muzikinės ne Europos tautų kultūros; 22) Lietuvių liaudies ir profesinės muzikos formavimasis; f) Muzikos teorija ir kritika: 23) Muzikinės ne Europos tautų kultūros; 24) Lietuvių liaudies ir profesinės muzikos formavimasis. Magistrantūros pakopoje vykdoma studijų programa Muzikinis folkloras. Joje dėstomi: 25) Lietuvių liaudies instrumentinės muzikos analizės pagrindai; 26) Europos tautų polifonija; 27) Etnomuzikologijos kryptys ir metodai; 28) Muzikinė antropologija; 29) Šokio etnologija; 30) Europos tautų tradicinė muzika; 31) Šokio antropologija; 32) Šiuolaikinės tradicinės muzikos srovės; 33) Pasaulio muzika: tradicinės muzikos kultūros. Trisdešimt trys dalykai (kai kurie iš jų kartojasi), kaip matome, iš pavadinimų apima ir folklorą, ir praktikas, ir renginių organizavimą, ir etnomuzikologiją, ir pasaulio muziką (Brazauskas N. 2016. P. 20-21.).

Kaip jau minėta, Europos šalyse etnologija ir susijusios disciplinos traktuojamos nevienareikšmiškai. Disciplinos sampratos įvairuoja priklausomai nuo šalies bei nuo vienos ar kitos institucijos tradicijų ar laikmečio. Didelė dalis etnologijos programos realizuojančių institucijų yra pateikiamos Tarptautinės etnologų ir folkloristų bendruomenės (SIEF) tinklapyje²⁸. Galima matyti, kad atitinkamas programos turinčios institucijos atskirose šalyse išsidėsčiusios labai netolygiai. Be to, vienoje šalyse dominuoja Europos etnologijos, rečiau folkloro programos, kitur – kultūrinės / socialinės antropologijos programos. Be to, reikėtų turėti omenyje, kad studijų programos nuolat kinta, todėl internete šiuo metu rasta informacija gali būti ir kiek pasenusi ar pasikeitusi.

Pagal skaičių daugiausia su etnologija susijusių studijų programų EU šiuo metu yra vokiškai kalbančiose Europos sąjungos šalyse – visų pirma Vokietijoje, taip pat ir Austrijoje (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Etnologijos studijų programos Vokietijoje ir Austrijoje (bakaluro ir magistro)

Vokietija					
Universitetas	Studijų programa	Programos lygmuo ²⁹	Katedra / Institutas	Fakultetas/ Institutas	Nuoroda ³⁰
Berlyno Humboldtų universitetas	Europos etnologija (sujungta su edukologija)	B	Europos etnologijos	Europos etnologijos institutas	https://www.hu-berlin.de/en/studies/counselling/course-catalogue/programme-descriptions/europethnol
	Europos etnologija	M			https://www.euroethno.hu-berlin.de/de/studium/master
Getingeno universitetas	Etnologija	B	Kultūrinės antropologijos / Europos etnologijos	Humanitarinių mokslų fakultetas	https://www.uni-goettingen.de/en/studies/130628.html
	Etnologija	M			https://www.uni-goettingen.de/en/studies/130628.html
	Kultūrinės antropologijos / Europos etnologijos	M			https://www.uni-goettingen.de/en/39734.html
Frankfurto universitetas	Kultūrinės antropologijos ir Europos etnologijos	B	Lingvistikos ir kultūros studijų	Lingvistikos, kultūrų ir menų fakultetas	http://www.uni-frankfurt.de/62943725/Kulturantropologie_Europaeische?legacy_request=1
Katalikų Eištao-Igolštato universitetas	Europos etnologijos / folkloro	B	Folkloro	Istorijos ir socialinių mokslų	http://www.ku.de/ggf/volkskunde/studium/
	Europos etnologijos / folkloro	M			http://www.ku.de/ggf/volkskunde/studium/

²⁸ <https://www.siefhome.org/map/> (žiūrėta 2018-09-30);

²⁹ B – bakaluro studijos, M – Magistro studijos,

³⁰ Visos šiame darbe minimos nuorodos patikrintos 2018-10-30, todėl toliau jų tikrinimo data nebeįrodoma.

Freiburgo universitetas	Socialinės ir kultūrinės antropologijos	B	Etnologijos institutas		https://www.ethno.uni-freiburg.de/ethnofr-en
		M			
Bonos universitetas	Tarpkultūrinių studijų / kultūrinės antropologijos	M	Kultūrinės antropologijos ir folkloro bei Folkloro ir senųjų Amerikos kultūrų	Archeologijos ir kultūrinės antropologijos institutas	https://www.kulturanthropologie.uni-bonn.de/studium/ma-transkulturelle-studien-kulturanthropologie
Augsburgou niversitetas	Europos etnologijos / folkloro	B	Europos etnologijos / folkloro	Europos kultūros institutas	https://www.philhist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/volkskunde
		M			
Kylio universitetas	Europos etnologijos / Folkloro	B	Istorijos, menų ir kasdienės kultūros	Menų ir humanitarinių mokslų fakultetas	http://www.europaesche-ethnologie-volkskunde.uni-kiel.de/de
Marburgo universitetas	Lyginamosios kultūrų ir religijų studijos	B	Europos etnologijos / kultūros studijų institutas		https://www.uni-marburg.de/fb03/euroethno
	Europos etnologijos / kultūros studijų	M			
Miuncheno universitetas	Emprinių kultūros studijų ir Europos etnologijos	B	Kultūros studijų / Europos etnologijos institutas		http://www.volkskunde.uni-muenchen.de/index.html
	Empirinių kultūros studijų ir Europos etnologijos	M			
Miunsterio universitetas	Kultūrinė ir socialinė antropologija	B	Folkloro / Europos etnologijos seminaras		https://www.uni-muenster.de/Volkskunde/
	Kultūrinės antropologijos / folkloro	M			
Viurcburgo universitetas	Europos etnologijos / Folkloro	B	Europos etnologijos / Folkloro institutas		http://www.volkskunde.uni-wuerzburg.de/startseite/
	Europos etnologijos / Folkloro	M			
Austrija					
Universitetas	Studijų programa	Programos lygmuo	Katedra / Institutas	Fakultetas / Institutas	Nuoroda
Graco Karolio Pranciškaus universitetas	Europos etnologija	B	Kultūrinės antropologijos ir Europos etnologijos institutas	Menų ir humanitarinių mokslų fakultetas	https://studien.uni-graz.at/en/degree-programmes/studium-europaesche-ethnologie/european-ethnology-bachelors-programme/
	Europos etnologija	M	Kultūrinės antropologijos ir Europos etnologijos institutas	Menų ir humanitarinių mokslų fakultetas	https://kulturanthropologie.uni-graz.at/de/studieren/masterstudium/

Vienos universitetas	Europos etnologija	B	Etnologijos	Istorijos ir kultūros studijų	https://ufind.univie.ac.at/en/vvz_sub.html?path=167985
	Europos etnologija	M	Etnologijos	Istorijos ir kultūros studijų	https://ufind.univie.ac.at/en/vvz_sub.html?path=175215
Insbuko universitetas	Europos etnologija	B	Filosofijos ir istorijos fakultetas		https://www.uibk.ac.at/studium/angebot/ba-europaeische-ethnologie/index.html.en
		M			https://www.uibk.ac.at/studium/angebot/ma-europaeische-ethnologie/index.html.en

Informacijos apie etnologijos ir susijusias disciplinas, institucijas Vokietijoje, galima rasti ir kitur. Pvz., videoportale, kuriame pateikiami interviu su vokiečių antropologais, aptariama mokslo ir studijų situacija Vokietijoje po 1945 m.³¹

Austrijoje etnologijos arba *Volksunde* studijų istorija irgi buvo gana komplikauta. Beveik visą XX a. didžiausią įtaką etnologijos studijoms čia darė Vienos mitologinė mokykla ir kontroversija tarp dviejų opozicinių jos krypčių – „Ritualistų“ ir „Mitologistų“ (Dow, Bockhorn, 2017).

SIEF tinklapyje pateikiamų akademinų etnologijos ir susijusių programų žemėlapyje nėra nurodomos jokios atitinkamos programos Prancūzijoje ir Ispanijoje. Tačiau realybė yra kiek kitokia. Nepaisant to, kad šiose šalyse labiau paplitusi disciplina yra kultūrinė ar/ir socialinė antropologija (visų pirma susijusi su tuo, kad abi šios šalys buvo kolonijinės valstybės), etnologijos mokslas taip pat ten žinomas.

Prancūzijoje etnologijos mokslas ir dabar egzistuoja. O ženkliai anksčiau ir etnologijos studijų programos egzistavo. Dar Claud Levi-Strauss Paryžiaus universitete įkūrė Etnologijos institutą.³² Tiesa, kaip pastebėjo Florence Weber, Prancūzijoje apie 1970-uosius metus etnologija tapo antraeile disciplina, pralaimėjusi radikaliu naujumu egzotiškai skambančiai antropologijos disciplinai (Weber, 2012). Nepaisant to, etnologija turėjo svarbios reikšmės, prisidedama prie etnografinio posūkiu socialiniuose moksluose, padarė galimais kelti epistemologinius ir etinius klausimus, kurie dabar yra itin svarbūs abeiose disciplinose.

Etnologijos mokslo svarba pripažįstama ir valstybiniu mastu. Prancūzijos Kultūros ministerijoje egzistuoja specialios subsidijos, skirtos etnologiniams tyrimams³³. Prancūzijos kultūros ministerijoje 2006 m. buvo įsteigtas ir specialus Etnologijos departamentas, kurio tikslas

³¹<http://www.germananthropology.com> (žiūrėta 2018-10-15)

³²<https://www.britannica.com/place/Institute-of-Ethnology>; o patį etnologijos terminą išpopuliarino dar E. Durkehimas apie 1920 metus.

³³<http://traduction.culture.gouv.fr/url/Result.aspx?to=en&url=http%3A%2F%2Fwww.culture.gouv.fr%2FAides-demarches%2FSubventions> (žiūrėta 2018-09-30).

buvo rūpintis nematerialiuoju kultūros paveldu³⁴. Prancūzijoje veikia AFEA (*Association Francaise d'Ethnologie et d'Anthropologie*), įkurta 2009 m., ir nuo pat savo įkūrimo pradžios apjungianti tiek etnologijos, tiek antropologijos studijas³⁵. Prancūzijoje veikia ir „Prancūzijos etnomuzikologijos bendrija“ (*Societe Francaise d'Ethnomusicologie /SFE*) ir su ja susijusios regioninės asociacijos³⁶.

Pasak Laurent S. Fournier, Prancūzijoje dabar nėra nei folkloro, nei etnologijos programų universitetuose, o tik socialinė arba kultūrinė antropologija, ir taip yra dėl kelių priežasčių. Visų pirma todėl, kad Prancūzija buvo kolonijinė valstybė. Iki 1970-ųjų daug tyrėjų savo tyrimus vykdė kolonijose. Po dekolonizacijos, jie savo dėmesį nukreipė į Rytų (orientalistines) studijas, kuriose taikė įprastus antropologinius metodus. Be to, antropologija tapo tiesiog labiau madinga, manyta, kad ji labiau atitinka globalią Prancūzijos politiką. Be to, jau po Antrojo pasaulinio karo folkloras buvo kritikuojamas dėl savo konservatyvumo ir sąsajų su radikalia dešiniąja politika. Trečia, folkloras ir Europos etnologija buvo vertinama įtariai, nes jie skatina regionines pretenzijas, o ne vieningos šalies kūrimą bei parochializmą. Tyrėjas taip pat atkreipė dėmesį, kad akademinės bendruomenės nariai po 2007 m. priimto įstatymo, kuris suteikė universitetams didesnę autonomiją, Prancūzijoje buvo sunerimta dėl to, kad universitetai galėjo imti orientuotis į labiau pelningus tyrimus ir programas (Fournier, 2016, p. 43-57). Dėl ekonominės krizės dešniosios pakraipos politikai tada nutarė nebefinansuoti tų programų, kurios neneša greito pelno ir užtikrintų darbo vietų programų absolventams, į ką smarkiai sureagavo humanitarai ir socialinių mokslų atstovai tuo metu įkūrę minėtą bendrą etnologų ir antropologų asociaciją.

Etnologija dalinai žinoma ir Ispanijoje. Tik ir čia jos traktavimas specifinis. Pvz., „Ispanijos žmonių etnologija“ dėstoma socialinės ir kultūrinės antropologijos studentams Sevilijos universitete Socialinės antropologijos katedroje Geografijos ir istorijos fakultete³⁷. Kaip buvusiai kolonijinei šaliai Ispanijos universitetuose būdingiau kultūrinės antropologijos studijos.³⁸

³⁴Beje, jo priešistorė siekia dar 1979 m. – „Etnologijos misija“ Kultūros ministerijoje, kai etnologija buvo pripažinta aktuali „poreikiu“. 2000 m. minėtas Etnologijos departamentas sukūrė etnologijos internetinį portalą „PortEtno“, skirtą etnologijos institucijų ir su etnologija susijusių klausimų Prancūzijoje, viešinimui.

³⁵Atitinkama antropologijos asociacija buvo įkurta dar 1979 m. – <https://afea.hypotheses.org/>

³⁶<http://www.ethnomusicologie.fr/>

³⁷ http://www.us.es/eng/centres/uscentres/centro_11

³⁸ <http://www.universia.es/estudios/busqueda-avanzada/antropologia-etnologia/dp/668>

Kalbant apie kitas gyventojų skaičiumi dideles Europos Sąjungos šalis³⁹, gana nemažai etnologijos / antropologijos programų yra Italijoje, Lenkijoje (kur labiau dominuoja „naujoviškos“ Kultūrinės antropologijos studijos); Rumunijoje⁴⁰ ir Nyderlanduose⁴¹.

Mažesnėse gyventojų skaičiumi Europos Sąjungos šalyse daugiau etnologijos ir ja susijusias programas vykdančių institucijų turi Švedija, Bulgarija, Graikija, Kroatija, nors ir čia galima pastebėti, kad palaipsniui vis labiau pereinama nuo etnologijos į kultūrinės antropologijos studijas (žr. lentelę Nr. 2).

Etnologijos programų nėra Latvijoje, Portugalijoje, Maltoje, Liuksemburge, Kipre.

Lentelė Nr. 2. Etnologijos studijų programos mažesnėse gyventojų skaičiumi Europos Sąjungos šalyse

Švedija					
Universitetas	Studijų programa	Programos lygmuo	Katedra / Institutas	Fakultetas / Institutas	Nuoroda
Lundo universitetas	Etnologija	B	Kultūros mokslų	Humanitarinių mokslų ir teologijos	https://www.lunduniversity.lu.se/lucat/group/v1000076
Upsalos universitetas	Etnologija	B	Kultūros antropologijos ir etnologijos	Menų fakultetas	http://www.uu.se/en/admissions/master/selma/Kurser/?kKod=5EE106&typ=1
Stokholmo universitetas	Etnologija	B	Etnologijos, religijų istorijos ir lyčių studijų katedra		https://www.erg.su.se/english/education/ethnology-1.146477
Stokholmo universitetas		M			https://www.erg.su.se/english/education/ethnology-1.146477
Vengrija					
Segedo universitetas ⁴²	Etnografija	B	Etnografijos katedra	Humanitarinių ir socialinių mokslų fakultetas	http://www.etnologiaszeged.hu/
		M			http://www.etnologiaszeged.hu/index.php/hu/oktatas/ma
Kroatija⁴³					
Zagrebo universitetas ⁴⁴	Etnologijos ir kultūrinės antropologijos	B M	Etnologijos ir kultūrinės antropologijos katedra	Humanitarinių ir socialinių mokslų fakultetas	http://www.ffzg.unizg.hr/etno/povijest-odsjeka/?lang=en
Slovėnija					
Liubianos universitetas	Etnologijos ir kultūrinės antropologijos	B M	Etnologijos ir kultūrinės	Filosofijos fakultetas	http://www.ff.uni-lj.si/an/study/departments/dep

³⁹ Šiame tyrime nenagrinėjama Jungtinės Karalystės situacija (nepaisant to, kad ten etnologijos ir susijusių disciplinų traktavimas labai įvairus ir studijų programos vienu ar kitu pavadinimu yra paplitusios), kadangi jos santykis ir priklausomybė EU nebėra aiški.

⁴⁰ Pvz., <http://hiphi.ubbcluj.ro/departamente/moderna.html>.

⁴¹ Pvz., http://www.meertens.knaw.nl/acee/?page_id=456, <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/cultural-anthropology-and-development-sociology/global-ethnography>

⁴² Šiame universitete Etnografijos katedra buvo įkurta dar 1929 m. Kasmet į bakalauro studijas priimama apie 10-12 studentų.

⁴³ Daugiau apie etnologiją Kroatijoje žr.: Dunja Rihtman-Auguštin, Jasna Čapo Žmegač „Ethnology, Myth and Politics– Anthropologizing Croatian Ethnology“, 2004.

⁴⁴ Etnologijos katedra turi ilgą istoriją (pradedant nuo 1929 m.) - <https://etno.ffzg.unizg.hr/povijest-odsjeka/?lang=en>; 2000 m. katedra buvo reorganizuota į Etnologijos ir kultūrinės antropologijos katedrą.

			antropologijos katedra		artment ethnology and cultural anthropology
Danija					
Kopenhagos universitetas	Europos etnologija	B	Saksų institutas		https://etnologi.ku.dk/
		M			
Estija					
Tartu universitetas ⁴⁵	Etnologija	B	Etnologijos katedra	Kultūros tyrimų institutas	https://www.flku.ut.ee/en/departments/department-ethnology
	Etnologija	M			
	Folkloristikos ir taikomosios paveldo studijos	M	Estų ir lyginamojo folkloro katedra		https://www.flku.ut.ee/en/learning/folkloristics-and-applied-heritage-studies
Čekija					
Masaryko universitetas Brno	Etnologija	B	Etnologijos katedra	Menų fakultetas	https://www.muni.cz/en/bachelors-and-masters-study-fields/24259-ethnology
		M			
Prahos Karolio universitetas	Etnologija	B	Etnologijos katedra	Menų fakultetas, Čekijos studijų institutas	https://www.ff.cuni.cz/home/about/organisation/department-of-ethnology/
		M			
Slovakija					
Bratislavos Comenius universitetas	Etnologijos ir kultūrinės antropologijos	B	Etnologijos ir muzeologijos katedra	Menų fakultetas	https://fphil.uniba.sk/en/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-etnologie-a-muzeologie/etnologia/
		M			
Kirilo ir Metodijaus universitetas Trnavoje	Etnologijos	B	Etnologijos ir ne Europos studijų katedra	Menų fakultetas	https://www.ucm.sk/en/faculty-of-arts/
		M			
Constantin Philosopher universitetas Nitroje	Europos ir Slovakijos etnologijos ir folkloro	B	Etnologijos ir etnomuzikologijos katedra	Menų fakultetas	http://www.ketnoffukf.sk/en.html
		M			
Airija					
Dublino universitetas	Šiuolaikinių airių (<i>Modern Irish</i>)	B	Airių, keltų studijų bei folkloristikos mokykla		http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/modernirish/
	Airių folkloro	B			http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/irishfolklore/
	Keltų studijų	B			http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/celticstudies/
	Airių studijų	B			http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/irishstudies/
	Šiuolaikinių airių	M			http://www.ucd.ie/icsf/en/study/graduateprogrammes/mainirishstudies/
	Airių folkloro	M			http://www.ucd.ie/icsf/en/study/graduateprogrammes/higherdiplomagradautediplomainirisfolklore/#d.en.353277

⁴⁵ Tai vienintelė vieta visoje Estijoje, kurioje nuosekliai įgyvendinamos visų trijų pakopų etnologijos studijos. Katedroje dirba 13 nuolatinių dėstytojų. Šiuo metu bakalauro programoje studijuoja ~ 30 studentų, magistro – 15, taip pat 15 doktorantų.

	Airių folkloro ir etnologijos programa užsieniečiams	M			https://sisweb.ucd.ie/usis!/W_HU_MENU.P_PUBLISH?p_t ag=PROG&MAJR=Z253
	Airių studijų	M			http://www.ucd.ie/icsf/en/study/graduateprogrammes/mainirishstudies/
Korko universitetas	Folkloristika	B	Etnologijos ir folkloristikos katedra		https://www.ucc.ie/en/ck101/folklore/
	Keltų civilizacija	M			https://www.ucc.ie/en/cke23/
Bulgarija					
Sofijos St. KlimentOhridski universitetas	Etnologija	B	Etnologijos katedra	Istorijos fakultetas	https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_history/structures/departments/ethnology
NeofitRilski pietvakarių universitetas Blagoevgrade	Etnologijos ir Balkanų šalių studijų	M	Etnologijos ir Balkanų studijų katedra	Filologijos fakultetas	http://www.swu.bg/academic-activities/academic-programmes/masters-foreign-language-and-ethnology.aspx
Plovdivo universitetas	Etnologija	B	Etnologijos katedra	Istorijos fakultetas	https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_history/structures/departments/ethnology
	Etnologija	M			https://en.logos.uni-plovdiv.net/en/ethnology-communities-identities-culture
Šventųjų Kirilo ir Metodijaus universitetas VelikoTarnove	Etnologija	B	Senovės istorijos ir etnologijos katedra	Istorijos fakultetas	http://www.uni-vt.bg/eng/
Suomija					
Helsinkio universitetas	Etnologija	B		Menų fakultetas	
	Kultūros studijos	B			
	Kultūros paveldo	M			
Turku universitetas	Europos etnologija	B M	Istorijos, kultūros ir menų studijų instituto Etnologijos katedra	Humanitarinių mokslų fakultetas	https://www.utu.fi/en/units/hum/units/european-ethnology/studying/Pages/home.aspx
Juveskiulės universitetas	Etnologija	B	Etnologijos ir istorijos katedra	Humanitarinių mokslų fakultetas	https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/hela/en
		M			

Detalesniam etnologijos ir susijusių disciplinų studijų palyginimui su Lietuva pasirinktos sąlyginai nedidelės ar vidutinės gyventojų skaičiumi Europos Sąjungos šalys, kurių gyventojų skaičius labiau panašus į Lietuvos Respublikos gyventojų skaičių, bei tos, kurių atitinkamos programos universitetų tinklapiuose detaliau aprašytos. Taigi atskirai detaliau nagrinėtos Čekijos, Slovakijos, Airijos, Suomijos ir Bulgarijos atitinkamos studijų programos. III studijų pakopos studijos nenagrinėjamos (nors pastebėta, kad jei viename universitete yra atitinkamos

bakalauro ir magistro studijų programos, tai visada yra ir atitinkama doktorantūros programa, suteikianti PhD laipsnį).

Čekija. Brno Masaryk universiteto Etnologijos katedra save pristato kaip vienintelę etnologijos katedrą Čekijos Respublikoje, kurios pagrindinis dėmesys skiriamas Čekijos etninių grupių tradicinei kultūrai, jų etniniams ryšiams su Centrine ir pietryčių Europa analizuoti. Dėmesys skiriamas tiek materialinei, tiek dvasinei kultūrai⁴⁶. Yra tiek bakalauro, tiek magistrantūros ir doktorantūros programos.

Prahos Karolio universitete taip pat yra Etnologijos institutas, atliekantis tyrimus etnologijos, folkloro, kultūrinės antropologijos srityse. Didžiausias dėmesys čia skiriamas taikomajai sociokultūrinės antropologijos, kiek mažiau - Europos etnologijos ir lyginamojo folkloro sritims⁴⁷. Jame iki reorganizacijos veikė ir Etnologijos katedra, tačiau neseniai ji perkelta į Menų fakulteto sudėtį. Pagrindinė priežastis, kodėl dominuoja antropologinis komponentas yra instituto orientacija į teorinius tyrimus bei konceptualius debatus. Taip pat ši kryptis yra susijusi su vykdomais lauko tyrimais bei jų jautrumu dabar vykstantiems procesams (migracijai, etninėms įtampoms, kolektyvinių identitetų politizavimui ir pan.), dabarties kultūriniais fenomenais. Prahos Karolio universitete siekiama palaikyti ir šiuolaikinės Europos etnologijos dvasią, didelį dėmesį skiriant specifinei Centrinės Europos tradicijai bei Čekijos etnografijos tradicijai, kuri visada buvo glaudžiai susijusi su istorijos mokslu. Čia vykdomos folkloro studijos siejasi su etnologijos studijomis, atliekamomis namų aplinkoje. Jos didžiausią dėmesį dabar teikia šiuolaikinio folkloro tyrimams.

Institute atliekami moksliniai tyrimai pritaikyti skirtingoms geografinėms sritims, visų pirma, Europos regione. Europos etnologijos ir folkloro studijos smarkiai veikiamos socio-kultūrinės antropologijos srovės, kuri traktuojama kaip „Europos antropologija“. Visi šie elementai (antropologinis, etnologinis ir folkloristikos) dera su pagrindinėmis Čekijos etnologijos / etnografijos ir į literatūrą orientuoto folkloro palyginimais (kurie buvo būdingi šiai sričiai anksčiau).

Apibendrinant reiktų pastebėti, kad Prahos Etnologijos institutas nuo Centrinės Europos akademinio diskurso (kas buvo dalis istorinio-aprašomojo *Volkskunde* ir, dalinai, į filologiją orientuotos folkloristikos) pakrypo į antropologizaciją.

⁴⁶ <https://www.muni.cz/en/bachelors-and-masters-study-fields/24259-ethnology>

⁴⁷ <https://uetn.ff.cuni.cz/cs/o-ustavu/ustav-etnologie/>

Praho Karolio universitete siūloma trimetė etnologijos bakalauro programa⁴⁸, apimanti etnologijos ir antropologijos disciplinas (sociokultūrinę antropologiją, Europos etnologiją ir folklorą), taip pat ir istorijos mokslams priklausanti dvejų metų trukmės Etnologijos magistrantūros programa⁴⁹. Jos tikslas – parengti specialistus, kurie galėtų taikyti savo žinias apie etnosų, socialinių ir kultūrinių formacijas šiuolaikiniame pasaulyje kultūrinėje ir istorinėje perspektyvoje dirbdami akademinėje srityje, taip pat valstybinėje administracijoje, institucijose ar privačioje sferoje. Be privalomų disciplinų, studentai gali rinktis tarp papildomų modulių: sociokultūrinės antropologijos arba Europos etnologijos ir folkloro.

Universitete yra ir trijų metų doktorantūros studijų programa, leidžianti gilintis į įvairias šiuolaikines etnologinių tyrimų temas⁵⁰.

Šio universiteto Menų fakultete be etnologijos katedros yra ir Kultūrologijos studijų katedra, Centrinės Europos studijų katedra, Pietų slavų ir Balkanų šalių tyrimo katedra ir kt.⁵¹ Universitete yra ir Humanitarinių mokslų fakultetas, kuriame bakalaurams dėstoma *Ars liberales* programa, ir tokios, gana artimos etnologijai magistrantūros programos: Bendroji antropologija, E-kultūra ir semiotika, Lyčių studijos, Istorinė sociologija, Žodinė istorija ir dabartinė istorija, Socialinė ir kultūrinė etnologija ir kt. dalykai⁵².

Airija. Dublino universitete yra Airių, keltų, airių folkloro bei lingvistikos mokykla, kuri didžiausią dėmesį skiria airių ir keltų kultūros tradicijoms; airių kalbai, literatūrai ir visuomenei nacionaliniame ir tarptautiniame kontekste nagrinėti. Bakalaurams siūlomos net 4 programos: šiuolaikinių airių (*Modern Irish*), airių folkloro, keltų studijų bei airių studijų programos. Šiuolaikinių airių programa skirta besidomintiems modernia airių kalba, literatūra, paveldu ir istorija, pradedant nuo modernios Airijos laikų pradžios iki šių dienų⁵³. Airių folkloro programa supažindina studentus su pagrindiniais folkloro žanrais ir formomis⁵⁴. Programa siūloma ir užsienio studentams, taip pat vyresnio amžiaus studentams, kurių gyvenimo patirtis yra idealus pagrindas šioms studijoms. Keltų studijų programa apima ankstyvasias ir vidurines airių, Velso kultūrų, keltų civilizacijos studijas⁵⁵. Airių studijų programa yra tarpdisciplininė programa, kuri

⁴⁸ <https://uetn.ff.cuni.cz/cs/studium/bakalarske-studium-bc/>

⁴⁹ <https://uetn.ff.cuni.cz/cs/studium/navazujici-magisterske-studium-nmgr/>

⁵⁰ <https://uetn.ff.cuni.cz/cs/studium/doktorske-studium-ph-d/>

⁵¹ <https://www.ff.cuni.cz/home/about/organisation/department-of-ethnology/>

⁵² <https://fhs.cuni.cz/FHSENG-311.html>

⁵³ <http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/modernirish/>

⁵⁴ <http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/irishfolklore/>

⁵⁵ <http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/celticstudies/>

nagrinėja Airijos visuomenę, istoriją, kultūrinės praktikas ir airių tapatumus kaip konstruktą tiek praeityje, tiek dabartyje⁵⁶.

Dublino universitetas siūlo ir magistrantūros programas. Airių folkloro programoje didelis dėmesys skiriamas pažinčiai su folkloro archyviniais šaltiniais, domimasi tradicijos kasdieniame gyvenime klausimais⁵⁷. Airių studijų tarpdisciplininė magistrantūros programa apima istorijos, visuomenės kalbos ir literatūros ir kultūrinės praktikos studijas. Ji orientuota tiek į Airijos, tiek į tarptautinius studentus, kurie domisi dabartinės Airijos kultūra ir paveldu globaliame kontekste⁵⁸. Programos tikslas yra sustiprinti airių literatūros, kultūros, identiteto ir socialinės struktūros žinias, didelį dėmesį skiriant Airijos žmonių ir Airijos visuomenės vaidmeniui ir svarbai nacionaliniame ir globaliame kontekste. Šiuolaikinių airių programa skirta airių kalbos, literatūros ir kultūros studijoms. Universitete yra siūloma ir speciali airių folkloro ir etnologijos magistrantūros programą užsieniečiams. Yra ir doktorantūros programa, skirta airių kalbai, keltų studijoms bei folklorui. Už minėtas studijas Dublino universitete dažniausiai moka patys studentai.

Korko universitete Menų, keltų studijų ir socialinių mokslų fakultete yra Etnologijos ir folkloristikos katedra⁵⁹. Bakalaurams siūloma folkloro programa, supažindinanti su pagrindinėmis disciplinos sritimis: naratyvais, pasakojimais, šventėmis, ritualais, įrankiais, technologijomis, materialia kultūra, o paskui ir folkloro teorijomis, idėjomis ir metodais⁶⁰. Universitete yra ir Keltų civilizacijos magistrantūros studijų programa⁶¹.

Suomija. Helsinkio universiteto Menų fakultete etnologijos disciplina suprantama kaip kasdienio žmonių gyvenimo studijos. Studijuojami įvairūs šiuolaikiniai kultūros procesai, kultūros tęstinumas ir revoliucijos. Tyrimai siejasi su darbo, hobio, objektų ir vietų studijomis, kurie gali būti atliekami tiek iš etniškumo, lyties ar amžiaus perspektyvos, tiek apimti praeities, dabarties, ateities dimensijas. Šios studijos universitete jau turi šimtmečio tęstinumą. Pastaraisiais metais susikoncentruota į kultūrų įvairovę, taip pat į klausimus, susijusius su žmonėmis ir materialumu. Dėmesys skiriamas individo patirtims ir perspektyvoms. Su šia disciplina siejasi bakalauro Kultūros studijų programa, Kultūros paveldo magistro studijų programa⁶² bei doktorantūra.

⁵⁶<http://www.ucd.ie/icsf/en/study/undergraduateprogrammes/irishstudies/>

⁵⁷<http://www.ucd.ie/icsf/en/study/graduateprogrammes/higherdiplomagraduatediplomainirishfolklore/#d.en.353277>

⁵⁸<http://www.ucd.ie/icsf/en/study/graduateprogrammes/mainirishstudies/>

⁵⁹<https://www.ucc.ie/en/bealoideas/>

⁶⁰<https://www.ucc.ie/en/ck101/folklore/>

⁶¹<https://www.ucc.ie/en/cke23/>

⁶² Informacijos apie programas anglų kalba nėra

Europos etnologija studijuojama Turku universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos, kultūros ir menų studijų instituto Etnologijos katedroje. Etnologija čia priklauso kultūros studijų grupei kartu su archeologija, lyginamąja religijotyra, folkloristika, gyvenimo filosofija ir muziejininkyste. Etnologija pristatoma kaip disciplina, studijuojanti žmones, kultūras, kasdienio gyvenimo fenomenus praeityje, dabartyje, ateityje. Čia taip pat yra ir atitinkama doktorantūros programa. Universiteto folkloristikos programa skirta studijuoti istorines ir šiuolaikines tradicijas Suomijoje ir tarptautiniame kontekste.⁶³

Stojimas Turku universitete vyksta į bendrą Folkloristikos, Europos etnologijos bei lyginamosios religijotyros programą. Kasmet priimami ~36 studentai. Po bendrų studijų, antrame kurse vyksta specializacija ir ~10 studentų pasirenka folkloristiką, ~10 - Europos etnologiją ir ~16 – lyginamąją religijotyra.

Etnologija taip pat dėstoma ir Suomijos Juveskiulės universitete⁶⁴. Programa vykdoma Istorijos ir etnologijos katedroje. Šiame universitete yra ir speciali Istorijos, etnologijos ir archeologijos (54 kreditų) programa anglų kalba, skirta užsienio studentams.

Slovakija. Slovakijos etnologijos pradžia sąlyginai laikytini 1921 m., kai Bratislavos Comenius universitete Menų fakultete buvo įvestas etnografijos dalykas⁶⁵. Etnografija suvokta kaip istorinė disciplina, drauge apėmusi ir folklorą, ir archeologiją. Disciplina pirmais dešimtmečiais vystėsi drauge su tautiniais tyrimais, susijusiais su Slovakijos kaimo kultūra. Po Antrojo pasaulinio karo sovietinis režimas smarkiai pakeitė akademinės programas ir jų turinį, taip pat ir etnografijos. 1947 m. įvesta autonominė etnografijos programa. 1969 m. įkurta Etnografijos ir folkloro studijų katedra. Etnografinės studijos ir toliau išlaikė pagrindinį dėmesį „vietos kultūros“ - t.y. Slovakijos visuomenės ir kultūros tyrimams (Bitusikova).

Kartu su Etnografijos ir folkloro studijų katedra Comenius universitete 1946 m. buvo įkurtas ir Etnografijos institutas prie Slovakijos Mokslų akademijos, kuris ilgainiui tapo dominuojančia etnografinių tyrimų vieta.

Žlugus komunizmui 1989 m. ir 1993 m. įkūrus Slovakijos Respubliką, buvo atlikti tam tikri „kosmetiniai“ pakeitimai: etnografijos mokslas pakeista etnologija, o vėliau ir antropologija. Seniausia Etnografijos ir folkloro studijų katedra pakeitė pavadinimą į „Etnologijos ir kultūrinės antropologijos“ katedrą. Šiuo metu jos moksliniai interesai apima tris kryptis:

- 1) Etnologiją ir kultūrinę antropologiją (apima ir folkloro studijas);

⁶³ <https://www.utu.fi/en/units/hum/units/european-ethnology/studying/Pages/home.aspx>

⁶⁴ <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/hela/en>

⁶⁵ [https://fphil.uni.ba.sk/en/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-etnologie-a-muzeologie/etnologia/;](https://fphil.uni.ba.sk/en/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-etnologie-a-muzeologie/etnologia/)

- 2) Religijos studijas;
- 3) Kultūros paveldo ir muziejininkystės studijas.

Pagrindinis „svoris“ tenka etnologijai, kuri turi 3 studijų pakopų - bakalauro, magistrantūros ir doktorantūros programas.

1991 m. Slovakijos Constantin Philosopher universitete Nitroje buvo įkurta Folkloristikos ir regiono studijų katedra, vėliau pavadinta Etnologijos ir etnomuzikologijos katedra, esanti Menų fakultete. Programoje siūloma studijuoti Europos ir Slovakijos etnologiją ir folklorą. Programa apėmė ne tik teorinius dalykus, bet ir etnomuzikologiją, etnochoreografiją, taip pat ir praktinį etnomuzikinį lavinimą, kuo ji buvo unikali Europoje. Į šią programą stojantys studentai turėjo laikyti specialius dainavimo, grojimo ir šokio egzaminus. Šiandien čia siūlomos bakalauro, magistrantūros ir doktorantūros studijų programos⁶⁶.

1997 m. Kirilo ir Metodijaus universitete Trnavoje buvo įkurta Etnologijos katedra. Joje dėmesys skirtas ne tik Slovakijos ir Europos, bet ir ne-europinėms kultūroms. Etnologijos ir pasaulio studijų katedroje siūlomos bakalauro, magistro ir doktorantūros programos.

2002 m. jau minėtame Bratislavos Comenius universitete Socialinių ir ekonomikos mokslų fakultete buvo įkurtas Kultūros studijų institutas, siūlantis socialinės antropologijos bakalauro ir doktorantūros programas.

Slovakijos mokslų akademijos Etnologijos institute yra vykdoma doktorantūros studijų programa⁶⁷.

Greta etnologinių programų, Slovakijoje etnologija / socialinė ir kultūrinė antropologija kaip disciplina dėstoma ir kituose Slovakijos universitetuose (pvz., Matej Bel universitete Banskeje Bystricoje), kuris turi tyrimų institutą, susijusį su miesto antropologija bei tapatumų tyrimais.

Bulgarija. Sofijos St. Kliment Ohridski universitete Istorijos fakultete yra Etnologijos katedra⁶⁸; Šventųjų Kirilo ir Metodijaus universitete Veliko Tarnove Istorijos fakultete yra Senovės istorijos ir etnologijos katedra⁶⁹; Neofit Rilski pietvakarių universitete Filologijos fakultete yra Etnologijos ir Balkanų studijos katedra⁷⁰.

⁶⁶ <http://www.ketnoffukf.sk/en.html>

⁶⁷ <http://www.uet.sav.sk/?q=en>

⁶⁸ https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_history/structures/departments/ethnology

⁶⁹ <http://www.uni-vt.bg/eng/>

⁷⁰ <http://www.swu.bg/academic-activities/academic-programmes/masters-programmes/philology/foreign-language-and-ethnology.aspx>

Plovdivo universitete Filosofijos ir istorijos fakultete yra Etnologijos katedra, įkurta 1990 metais. Pirmi studentai į programą priimti 1992 m., kai buvo įkurtos Bulgarijos filologijos ir etnologijos bei Anglų filologijos bei etnologijos studijų programos. 1994 m. pradėta įgyvendinti Sociologijos programa, kuri 1995 m. pavadinta Etnologijos ir sociologijos programa. Iš pradžių Etnologijos katedra priklausė Filologijos fakultetui, o 2004 m. įkūrus Filosofijos ir istorijos institutą, buvo įtraukta į jo sudėtį. 2005 m. katedra pervadinta Etnologijos ir filosofijos katedra, nuo 2008 m. – Etnologijos katedra. Katedra visų pirma atsakinga už etnologijos ir socialinės antropologijos bakalaurų rengimą. Taip pat organizuoja magistrantūros programas: „Etnologija: Bendruomenės, tapatumai, kultūra“, „Kultūrinis turizmas ir kultūros projektai“, „Kultūros paveldo vadyba“, „Socialinė mediacija ir komunikacija“. Yra ir doktorantūros programa, daktaro laipsnis suteikiamas Etnologijos, Socialinės antropologijos ir Kultūrinės antropologijos kryptyse⁷¹.

Pastebėtina, kad Bulgarijoje, kaip ir Lietuvoje, pristatant studijų programas, kreipiamas dėmesys į jų akreditaciją. Pvz., teigiama, kad „bakaluro etnologijos programa buvo sėkmingai akredituota ir gavo maksimalų įvertinimą moksliniame lauke „Sociologija, antropologija ir kultūros studijos“. Pastebėta, kad kitose šalyse (be Bulgarijos ir Lietuvos) tokia informacija internetiniuose puslapiuose neskelbiama.

Etnologijos bakaluro programa Plovdivo universitete pagrįsta klasikine etnologijos samprata, apima dabartinės etnologijos kryptis, aiškinamos kultūrų sąveikos, jų dinamika, santykiai tarp asmens, bendruomenės ir aplinkos. Mokymo procesas taip pat susijęs su kompetencijomis filosofijoje, filologijoje, sociologijoje, etnografijoje, folklore, psichologijoje. Programa ugdo tiek teorines žinias, tiek gebėjimą jas pritaikyti praktikoje. Baigiantieji gauna papildomų kvalifikacijų, pasirinkę tam tikrą specifinį modelį: Bendruomenės ir tapatumai; Kultūra (kultūros, religijos ir darbo su etninėmis grupėmis ekspertas); Žmogus ir bendruomenė (su filosofija susijusių disciplinų mokytojas), Paveldas ir muziejai (ekspertas muziejuose ir kitose kultūros institucijose).

Etnologijos magistrantūros programa⁷² trunka 2 semestrus – turintiems atitinkamą bakaluro laipsnį ir 4 semestrus – nespecialistams. Programa „Etnologija: Bendruomenės, tapatumai, kultūra“ ruošia ekspertus kultūros sričiai ir darbui su bendruomenėmis. Mokymo procesas apima žinias ir vysto gebėjimus reikalingus socialinei diagnostikai, moko spręsti tarpkultūrines problemas ar konfliktus, kylančius daugiakultūroje visuomenėje. Praktinė programos orientacija padeda studentams ugdyti gebėjimus projektinėje veikloje. Programa

⁷¹ <https://en.logos.uni-plovdiv.net/en/department-of-ethnology;jsessionid=20BFE46646E02F85D289E3149F78CF78>

⁷² <https://en.logos.uni-plovdiv.net/en/ethnology-communities-identities-culture>

pateikia žinių ir praktinių įgūdžių susijusių su etninėmis ir religinėmis bendruomenėmis, jų tapatumu, kultūra ir paveldu, taip pat jų sąveika Europos mastu. Absolventai gali dirbti kultūros vadybininkais ir animatoriais, gidais muziejuose, valstybinėse bei nevyriausybiniuose kultūros organizacijose, ekspertais kultūros paveldo politikos ir kultūros veiklų valstybinėse ir nevyriausybiniuose organizacijose, kultūros paveldo ekspertais galerijose, muziejuose, bendruomenių centruose, kultūros paveldo ekspertais žiniasklaidoje ir pan. Plovdive taip pat yra ir etnologijos krypties doktorantūros programa, kurios tikslas – paruošti aukštos kvalifikacijos tyrėjus ir dėstytojus humanitarinių ir socialinių mokslų srityse⁷³.

Išvados ir rekomendacijos

1. Etnologijos mokslas ir studijos yra labai tarpdisciplininės. Europos universitetuose su etnologija susijusios studijų programos priklauso skirtingoms katedroms, institutams, fakultetams, kurių pavadinimuose minimos ne tik etnologijos, bet ir istorijos, kultūros studijų, kultūrinės / socialinės antropologijos, archeologijos ir kt. krypčių disciplinos.
2. Lietuvoje etnologijos bakalauro ir magistro laipsnį suteikiančių programų šiuo metu nebėra. 2016 m. pakeitus Studijų klasifikatorių, Etnologijos kryptis iš šio klasifikatoriaus išbraukta⁷⁴. Tačiau visos studijų kryptys Lietuvoje yra padengiamos tam tikromis mokslo kryptimis (studijų ir mokslo klasifikatoriai šiuo metu nesutampa): etnologijos mokslas susietas su N14 „Kultūros studijų“, N06 „Regiono studijų“ kryptimis.
3. III pakopos studijoms galioja 2011 m. patvirtintas mokslo krypčių klasifikatorius⁷⁵, kuriame Etnologijos mokslas (07H) yra lygiavertis kitoms humanitarinių mokslų srities kryptims, todėl ši kryptis yra išlikusi. Lietuvoje iki 2011 m. buvo viena etnologijos krypties doktorantūra. 2011 m. siekiant visų mokslo krypčių konkurencingumo, teisė vykdyti doktorantūros studijas buvo suteikta dviem klasteriams (VDU su LII ir KU bei VU su LLTI ir LMTA).
4. Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, etnologijos studijos patiria daug problemų kaip ir kiti humanitariniai mokslai. Europoje jau kelis dešimtmečius svarstoma, kaip etnologijos mokslo ir studijų kryptis geriau adaptuotis prie kintančio pasaulio iššūkių, ką šis mokslas gali duoti kiekvienos šalies visuomenei ir žmonijai bendrai, kuo jo svarba ir reikšmė yra išskirtinė kitų humanitarinių ir socialinių mokslų kontekste.

⁷³<https://en.logos.uni-plovdiv.net/en/ethnology1>

⁷⁴<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae5d5730b7c211e693eea1ef35f20da9>

⁷⁵<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.392998>

5. Pastebėtina, kad praktiškai visose nagrinėtose Europos Sąjungos šalyse XX-XXI a. disciplinos pavadinimas (tautotyra, etnologija, etnografija, kultūrinė ar socialinė antropologija ir kt.) ir jos turinys keitėsi. Nepaisant to, kai kuriose šalyse dar yra išlikusios būtent su šalies (regiono) kultūra susijusios studijos, tokias programas turi nemažai ES šalių universitetų (ypač Vokietijoje).
6. Lietuvoje etnologijos krypties studijoms išnykus dėl: a) įvairių pastarąjį dešimtmetį vykdomų švietimo reformų ir b) naujajame Studijų klasifikatoriuje atsisakius šios krypties programų, kilo pavojus Lietuvoje nebeturėti etnologų bei etninės kultūros specialistų rengimo tautos bei, apskritai, prarasti etnologijos mokslo (mokslinių tyrimų) tradicijas, pradėtas kurti tarpukariu, suradusias vietą sovietų valdžios griežtos ideologijos rėmuose, intensyviai ir sėkmingai vystytas po nepriklausomybės paskelbimo. 2016 m. buvo sugriauta racionali etnologijos studijų sistema, apimanti nuoseklias bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų pakopas. Todėl siūlome peržiūrėti Studijų klasifikatorių, į jį sugražinant Etnologijos studijų kryptį.
7. 2015 m. jau buvo parengtas Etnologijos ir folkloristikos studijų krypties aprašas⁷⁶, kuris aiškiai apibrėžė tokių studijų organizavimo aukštosiose mokyklose tvarką. Taigi teisiniai dokumentai, padėsiantys Lietuvoje tiek universitetams, tiek ir kolegijoms vėl iš naujo sukurti I ir II pakopos studijų programas, jau yra parengti ir patvirtinti seniau. Vadovaujantis šiuo studijų krypties aprašu, ateityje reikėtų sukurti etnologijos krypties I ir II pakopos studijų programas ir vėl atgaivinti etnologų rengimą aukštosiose mokyklose.
8. Siūlome visoms lituanistikos I ir II pakopos studijų programoms, kaip turinčioms ypatingą svarbą mūsų valstybės ir tautos kultūros, istorijos, kalbos išsaugojimui ir puoselėjimui, tarp jų ir etnologijos studijoms, skirti tikslinį valstybės finansavimą. Lietuva yra vienintelė pilnų, nuosekliai dėstomų lituanistinių I ir II pakopos studijų vieta. Lituanistikos studijos pasaulyje, nors ir yra organizuojamos kituose kraštuose, tačiau niekur nėra nuoseklios ir apimančios galias etninės kultūros, lietuvių kalbos, literatūros ar istorijos studijas, jos yra tik pažintinio pobūdžio, integruojamos į kitas programas (slavistikos, polonistikos, baltistikos, Baltijos regiono ir pan.), dažniausiai užsienyje yra organizuojami tik lietuvių kalbos, kaip užsienio kalbos, kursai.
9. Etnologijos studijos yra itin svarbios Lietuvos valstybės istorinei, kultūrinei, politinei, socialinei raidai, jos piliečių mentaliteto ir pilietiškumo ugdymui, padeda formuoti kritinį mąstymą, kūrybingai ir kritiškai reflektuoti valstybės ir tautos istoriją, aktualizuoti istorinę ir kultūrinę atmintį. Todėl siūlome etnologijos disciplinas įtraukti į bendrųjų universiteto dalykų /

⁷⁶ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cd1612b06c1f11e5906bc3a96c765ff4>

modulių sąrašus ir į kitų studijų programų laisvai pasirenkamų studijų dalykų / modulių sąrašus. Jos turėtų būti atnaujinamos orientuojantis į Europos etnologijos tarpdisciplininius ir lyginamuosius tyrimus, pasitelkiant platesnį europinį ir pasaulinį kontekstą. Turėdami platesnį etninės kultūros suvokimą, aukštųjų mokyklų absolventai taptų sąmoningais ir kūrybingais Lietuvos kultūros puoselėtojais ir kūrėjais, gebančiais didžiuotis savo krašto istorija ir tradicijomis.

Literatūra

1. Anglickienė Laima. 2008. *Lietuvių etnologijos istoriografija (XX amžius): metodinė mokymo priemonė*. Kaunas.
2. Apanavičius Romualdas. 2009. Etnologijos studijos Lietuvoje 1927-2005 metais. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. Nr. 9 (18).p. 139-164.
3. Bendix Regina. 2005. From ethnology in Europe toward European Ethnology: the State of the Discipline in the Early 21st Century. *Acta Ethnographica Hungarica*. 50 (1-3).p. 331-337.
4. Bitusikova Alexandra. Ethnology and Socio-Cultural Antropology in Slovakia: State-of-the-Arts: https://webs.ucm.es/info/antrosim/docs/Bitusikova_Ethnoogy_Anthropology_in_Slovakia.pdf
5. Bylaitė-Žakaitienė Andželika, Kulakauskienė Dovilė. 2017. Etninės kultūros specialisto poreikis Lietuvos pagrindinio ir vidurinio ugdymo grandyje. *Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys*. Vilnius, p. 54-68.
6. Brazauskas Nerijus. 2016. Etninės kultūros disciplina (-os) Lietuvos universitetuose tyrimas. *Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys*. Vilnius, p. 20-21.
7. Čapo Jasno. 2014. Ethnology and Anthropology in Europe: Towards a Trans-National Discipline. *Cultural Analysis*. 13, p. 51-76.
8. Čiubrinskas Vytis, 2004. Etnologija. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. V. Vilnius, p. 641-644.
9. Čiubrinskas Vytis. 2008. Challenges to the Discipline: Lithuanian Ethnology between Scholarship and Identity Politics. *Everyday Culture in Europe*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd., p. 101-118.
10. Čiubrinskas Vytis. 2011. Etnologija ir sociokultūrinė antropologija Lietuvoje: nuo tautos kultūrą gelbstinčios etnografijos iki kosmopolitinės antropologijos. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. Nr. 9 (18). P. 139-164.
11. Čiubrinskas Vytis. 2017. The Politics and Praxis of the Discipline (s) of „Studying „Our Own“ and „The Other“ People in Lithuania. *European Anthropologies*, p. 169-186.
12. Dow James R., Bockhorn O. 2017. *The Study of European Ethnology in Austria*. Routledge.
13. *European Anthropologies*. 2017. Edited by Andrés Barrera-González, Monica Heintz and Anna Horolets. Berghahnbooks.
14. Fournier Laurent S. 2016. Bringing together Anthropology, Ethnology and Folklore. *Folklore*, 53/1, p. 43-57.
15. Kockel Ullrich. 2011. Kam reikia Europos etnologijos – ir kokios? Kritiniai svarstymai apie Europos etnologijos prasmę ir tikslą. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. Nr. 11 (20),p. 33-48.
16. Lofgren Orvar. 2001. Past and Present in European Ethnology: a Swedish Perspective. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. 1 (10). P. 85-98.
17. Paukštytė-Šaknienė Rasa, Savoniakaitė Vida, Svidinskaitė Danguolė, Šaknys Žilvytis, Šidiškienė Irma. 2005. Lietuvos etnologijos šaltinių klasifikacija. *Liaudies kultūra*. Nr. 1, p. 14-27.

18. Paukštytė-Šaknienė Rasa. 2009. Lietuvos etnologijos mokslas XX a. ir XXI pradžios periodiniuose ir tęstiniuose leidiniuose. *Istorija*. Nr. 1, p. 68-76.
19. *Progress in European Ethnology*. 2002-2017. Series of books edited by U. Kockel. Routledge.
20. Rihtman-Auguštin Dunja. 2017. *Ethnology, Myth and Politics: Anthropologizing Croatian Ethnology*. Edited by Jasna Čapo Žmegač. Routledge.
21. Savoniakaitė Vida (2008, I). Apie Lietuvos etnologijos istoriją. *Lituanistica*. Nr. 3, p. 59-66.
22. Savoniakaitė Vida (2008, II). Lietuvos etnografija tarp savos kultūros tyrimų. *Lituanistica*. Nr. 4, p. 61-72.
23. Savoniakaitė Vida. 2011. Etnologija. *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*, 2011, p. 126-134.
24. Šaknys Žilvytis. Ieškant idėjų praeityje: etnologijos istorija ir dabartis. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. 2011. Nr. 11 (20), p. 9-32.
25. Urbanavičienė Dalia. 2017. Regioninė politika ir aukštojo mokslo pertvarka Lietuvoje. *Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys*. Vilnius, p. 11-23.
26. Vaicekaskas Arūnas. 2017. Etninio paveldo integravimas į pagrindinio ugdymo švietimo programas: deklaruojamos tendencijos ir reali būklė. *Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys*. Vilnius, p. 69-90.
27. Weber Florence. 2012. From the Ethnology of France to Reflexive Ethnography. *Genèses*. No 89, p. 44-60.

Studies of Ethnology and training of ethnic culture specialists in Lithuania (in the context of the EU countries)

Summary

The article presents a study carried out in 2018, in which studies of ethnology in Lithuania were compared with corresponding studies at universities in other European Union countries. A brief overview of the prehistory of the programs and their current status is provided.

Due to their interdisciplinarity ethnological studies in different institutions of European Union countries are treated diverse. In some countries and institutions European ethnology is widespread (for example in Germany, Austria and others), in others (usually with history of Colonial past or those following them) Cultural anthropology predominates (for instance in France and Spain).

The data of research demonstrate the change of the situation of ethnological studies in Lithuania. The tradition of studies for ethnology was interrupted by various government reforms and today we do not have any BA or MA program in ethnology (similar situation as in the several other European countries like Latvia, Malta or Cyprus).

In conclusion we recommend that Lithuania should follow the tradition of the European ethnology. Besides, it is the only the country in the world those specific studies regarding Lithuanian culture could be implemented. The studies are important for the historical, cultural, political, social and civil memory of Lithuania, its heritage actualization and further development; they help to form critical thinking of society members. That is why it is recommended to return Ethnology to the classifier of the studies, revive the training of ethnologists in institutions of higher education, to incorporate ethnological disciplines into the general lists of university subjects / modules and to the list of optional study subjects / modules of other study programs.

